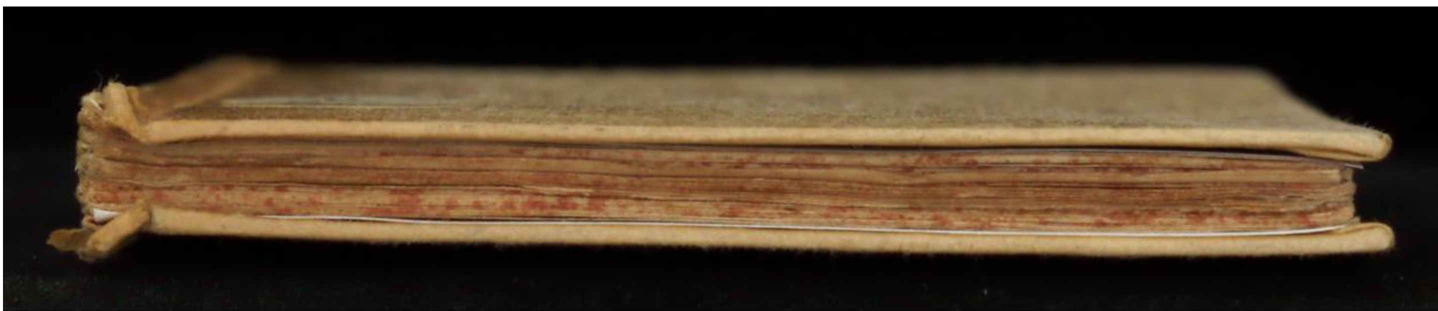
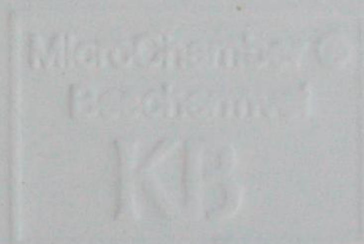
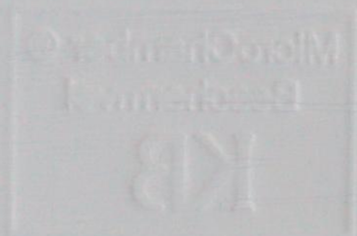

KB

d' Overtuyghde
DINA.

OF

Korte en nodige *waerschouwingh* tegen 't *besien* van de hedens-daeghsche *Schouw-Spelen*, soo in 't gemeen, als wel bysonderlijk in dese Bloedige *Oorloghs*-Tijden.

By maniere van t' Samen-spraeck tusschen Apollos *een Predikant*, *en* Dina *een jonge Juffrouw*,

Ontworpen door

GUILJELMUS SALDENUS,
Dienaer Jesu Christi tot DELFF.

Tweede druck.

t'UTRECHT,

By *Jacob* van *Doeyenborch*. 1667.

Vitiæ carpens scio me offendere vitiosos.
Bernard. *ad Guilj. Abbat.*

Christelijcke Leser,

INsiende de droevige ongelegentheydt deser tijden, en nochtans der meester menschen tercke en onophoudelijcke drift tot ydele en ondige vermakingen, soo heb ick my ghe-rangt gevonden, eenige weynige bedenc-kingen daer tegen op 't Papier te stellen; En vel bysonderlijk de Zielen, gelijk onlanghs eker Schrijver van 't Kaert-Spel ghedaen eeft, te gelijk ook van de schadelykheyt an't besigtigen der hedendaegsche Schouw-pelen eenighe nader openingh te gheven. n de Latijnsche en andere Talen is daer al ry veel van gheschreven: Maer nog nauw'-jks ghenoegh in de Nederduytse, ten waer isschien in dat overkrachtige en noyt genoeg epresen Boeck de Laetste Ure, van D. Otto Belcampius, tegenwoordig getrouw ienaer Iesu Christi tot Amsterdam: waer e ik ook den Leser, in 't geen ik hier maer r loops aentrek, verder wijse, om daer eerder en krachtiger uytbreydingen en af-dingen van dat quaed te vinden. Onder-sschen, dewyl d' ervarentheydt leert, dat, et teghenstaende ghenoemde en nog andere erlyke Schriften daer teghen, de Luyden g evenwel in geseyde ydelheyt, als'er maer egentheydt toe is, voortgaen; Soo heb ik en andere reden (des menschen onversette-ke verdurventheydt altijdt voor uyt staen-

de) daer van kunnen uytvinden, als misschien een van dese twee dingen: of dat de Boeken, daer de selve in ontdekt wordt, wat groot vallen, en daerom van veele, d'een het latende om de onkosten, d'andere om de langheydt, niet ghelesen worden. Of dat de veelerley uytvlughten en schijn-redenen daer voor, tot nog toe niet wijdlopelijk en bysonderlijk genoeg voorgestelt en opghelost sijn. Om welk gebrek dan ook in onse Tale te vervullen, soo heb ik de moeyte genomen, van dit tegenwoordige te ontwerpen; vertoonende de sondelijkheydt van desen ganschen handel maer in weynigh bladeren, en beantwoordende op het kortste alles, wat ik tot nog toe, tot verdedinghe daer van, van yemant gehoort of ghelesen hebbe. Latende vorders den genen, die begerig is, om wat dieper in dese verburghentheydt in te sien, het nasoecken van de Schrijvers, soo hier en daer op de kant bygebraght, aenbevolen. Lees en herlees dan, dat bid ik, sonder vooroordeel en met aendagt, en sie dog op de quade en boose tijdt, die u tot boete roept; biddende met allen ernst den grooten Godt van den Hemel, dat wy liever door wat heyligers en beters, als door 't begapen van een deel onnutte, Ziel-Tijdt-en-Gelt-verquistende Schouw-Spelen sijnen rechtvaerdigen toorn van onse Kerk en Vaderlant mogen helpen afkeren. Dit wenst die niet het uwe maer u soekt

Antoninus Sleidanus.

d' Overtuyghde

DINA.

Apollos.

Oeden dag, *Dina* ! ik praet vast wat met uw' Moeder : Oude luyden kunnen soo altijdt inde Kerck niet komen, en hebben daerom somtijdts wat aenspraecks van noden. Na ik sien kan, bent gy nog heel welvarende, uw' aensigt staet soo vrolijk en soo lachagtig, dat ik'er over verwondert ben.

Dina. Gy sijt ons beyde seer welkom, *Apollos*, en ik bedanck u van herten, dat-je de moeyte gelieft te nemen, van 't geestelijck voedsel, dat Moeder, wegens haer ouderdom en swakheydt, soo inde Kerk niet halen kan, haer in haer huys te komen brengen ; 'k acht' my daer voor ten hoogsten aen u E. verschuldight. Maer dunkt u dat *Apollos*, dat mijn aensigt so vrolijk en lachagtigh staet ? 't Sou wel kunnen sijn, want ik kom daer van een plaets, daer sulken wonderlijken en koddigen *Klucht* gespeelt wierdt, dat ik my schier doodt heb moeten lachen.

Apollos. Hola ! *Dina*, men komt soo lacchende aen sijn doodt niet ; Maer 'k weet wel, wat gy seggen wilt ; 't is soo een vergrootende manier van spreken, die ghy gebruykt. Maer waer komt ghy dan tog van daen?

Dina. 'k Sou dat niet geern ſoo rondt uyt ſeggen ; 'k ben nog een jongh menſch, en jonge luyden hebben ſoo ſomtijdts haer geſelſchappen, die wel niet quaed in haer ſelven zijn, maer daerſe evenwel bejaerde en bedaeghde perſoonen niet gaern d' aldernaeuwſte rekeningh van geven. 't Is Oude luyden dickwils al vergeten, datſe jongh geweeſt ſijn, en dan wetenſe altijdt op 't bedrijv' vande jeugt wat te ſeggen, voornamentlijk als 't luyden van uw' order en bedieninge zijn.

Apollos. Wel, *Dina*, hoe praetje ſoo? 'k Sou wel ſchier een anderen indruk van u krijgen, als ick te voren ghehad heb ; 'k heb u altijdt voor een goet Litmaet onſer Kerke, en een zedige ſtatige Dogter ghehouden, en gaet gy nu in ſoodanige geſelſchappen, die gy niet noemen durvt? Of daer gy meent, dat beſcheydene oude luyden, en byſonderlijk een Predikant wat op
Ioh. III. 20. te ſeggen ſou weten? *Die de ſonde doet, die haet het ligt, op dat ſijn ſonde niet beſtraft en worde.* 't word my hoe langer hoe verdagter, dat gy hier ſoo aghterhoudende in zijt.

Dina. Soo ghy 't ſoo opnemen ſoudt, als of ik in een ongeoorloft geſelſchap gheweeſt had, ſoo ſal ick liever rondt gaen : 't Is verr' van daer, dat ik in Bordeelen of Hoere-Kotten verkeren ſou : Ik kom uyt een plaets, daer ik de frayſte luyden van de Stadt geſien heb ; Die'er niet alleen nu waren, maer ook daeglijkx verſchijnen ; Dat is, om 't niet langer t' ontveynſen, ik kom

uyt

uyt de *Comedie* ; en, ghelijk mijn Heer weet, dat die deurgaens met d' een of d' ander *Klugt* besloten wordt, soo hebbenwe daer soo om moeten lachen, dat ik wel geloov', dat'er mijn ghelaet nog yetwes van uyt beeldt.

Apollos. Uyt de *Comedie*, *Dina*, uyt de *Comedie* ! in dese geschapenheyt van tijden en saken ! En Gy, Gy, *Dina*, die een Litmaet der Gemeente, en, soo 'k meende, altijdt een zedige Dogter geweest zijt, komt ghy uyt de *Comedie*, en dat nog soo vrolijk en soo *lachende* !

Dina. Dagt ik 't niet wel ? niet sonder reden schoor-voette ik soo, om voor u regt op te biegten ; 'k sagh dan wel te gemoet, dat ik'er van hebben sou, als wel wetende, dat de meeste Predikanten niet goedt *Comedie's* zijn.

Apollos. En wist gy dat, *Dina* ? En sijt gy dan so goet Predikants, dat gy'er, ten spijte en tot bedroevingh van 't grootste getal der selver, nog evenwel in geweest zijt ? O tijden ! O zeden ! Ia al waren de Predikanten al wat goedt *Comedie's*, al hieldense die al voor een eerlijke tijdt-kortingh, meent ghy evenwel, datse in dese bedroefde tijden die gheoorloft stellen souden ? Speelt Godt niet *Comedien* of liever *Tragedien* genoegh in ons gantsche Vader-landt ? Is den 13. *Iuny* van 't voorleden Iaer ons al vergeten, *doe des Heeren toorn tegen ons ontstack, en hy ons inde handt der Roveren, die ons beroofden, over gaf; en ons verkogt inde handt onser vyanden rontsomme,* Rigt. 2. 5. 6.

Plorante medico ridet phreneticus & plorantibus amicis. Augustin. de Temp.

soo dat wy niet meer bestaen konden voor 't aengesigte onser Vyanden. Doe des Heeren handt, over al, waer wy heenen uyt togen, ten quade tegen ons was, gelijck als de Heere gesproken, en ghelijk als de Heere ons ghesworen hadde, en ons seer banghe was; Doe onse Helden in den strijdt en onse Iongelinghen door het swaerdt vielen; Doe vier en water te gelijk veeler Mannen en Kinderen in flokten; Doe Godt *teghen* ons streedt,

Luc. XXI. 25. 26.

en niet *voor* ons; ons ten *staerte* maakte, en niet ten *hoofde*; Doeder *bangicheydt op der aerden was, en onder de Volkeren mistroostigheydt*; *Doe wy als verdwenen van vrese*! Is dit alles al soo vergheten, als of 't noyt geschiedt en ware! of is 't nog niet vergeten, maer heeft 'et in yemandt, en bysonderlijk ook in u, nog eenighen indruck gelaten, kunnen dan de gedagten van sulken *Tragedie* met 'et begapen en nalopen van de wereltsche *Comedien* wel 't samen ghevoegt worden? Ia, als men 't gansche gestel der saken eens aenmerken wil, is 'er dan tegenwoordigh wel yets in ons Landt, dat de aenstigtingh van sulke *opereuse* vermaek-Oeffeninghen, als de Schouw-Spelen of *Comedien* zijn, wel dulden of lijden kan?

Ier. IV. 7.

Staet het eene Volck niet op tegen 't andere? Is de Leeuw niet opgekomen uyt zijn hage, en de verderver der Heydenen opgetrokken?

Deut. XXVIII. 49. 50. 51 52.

Is hy niet uytghegaen uyt zijne plaetse, om ons Landt te stellen in verwoestinge, en onse Steden te verstoren, dat 'er niemandt in en wone? Verwekt de Heere niet teghen ons een Volk van verre, dat ghelijk als een Arent vliegt?

vliegt? een Volck, welkers spraek wy niet en verstaen, dat stijf van aenghesigte is, dat'et aenghesigte der oude niet aenneemt nog den jongen genadigh zijn sal; dat de vrugt onser beesten en de vrugt onses Landts soekt op te eten, tot dat wy verdelgt sullen zijn; Dat Hab. II. 7
ons soekt te beanxstigen in alle onse poorten, tot dat onse hoge en vaste Mueren neder vallen, waer op wy vertrouden in ons gansche Landt; Ia dat ons soekt te beanxstigen in alle onse poorten in ons gansche Landt, dat ons de Heere onse Godt ghegheven heeft? Sijnse niet onversiens opghestaen, die ons bijten en ontwaekt, die ons bewegen? En zijn we haer niet al veelsints tot een plonderinge gheworden? Zijn hare paerden niet snelder, dan Luypaerden? en soo bijt-agtig, als avont-Wolven? trekken hare ruyteren niet met groote hopen van verre daer henen, als offse vlogen, als een deel Arenden ten ase? komense niet alle, om schade te doen? worden alle Es. XIII.
handen niet schier slap, en versmelten aller 7. 8.
herte schier niet? wordense niet verschrikt, en als met de smerte van een barende Vrouwe aengegrepen? Roept Godt, door alle die din- Es. XXII.
gen niet *tot rouw-klagen, tot gheween en tot* 12.
omgordinghe des saks? is't niet een groote Natie, die tegen ons opgewekt is; Luyden, Ier. VI 22
die Boge en Spiese voeren; een wreet Volk, 23. 24. 25.
dat niet bermhertigh sal sijn? Sal hare stemme niet over ons bruyssen als de Zee, rijdense niet op paerden? sijnse niet toegerust als een Man ten Oorloge teghen ons? Hebben wy Ezech.
haer gherugten niet ghehoort, en zijn onse XXVI. 12.
handen niet slap geworden? moeten niet 13.

Dolenda intueri nec dolere mortis est signum & damnationis indicium. Bernard. *Medit cap.* 12.

Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest. Senec. *ad. Marc. cap.* 9.

Levit. x. 6.

Amos. VI. 1. 2.

Rom. XII

Heb. XIII. 3.

Ioel II. 12.

Amos. III. 6. 8.

veele onser alree segghen : *En gaet niet uyt in't Veldt, want des Vyandts sweert is'er, schrik van rontsomme.* Gaet en siet eens te *Silo*, *Dina*, en merkt wat de Heere daer gedaen heeft ; Keert uw' hert eens na *Over-Yssel*, 't Graefschap *Zutphen*, *Drenth* en *Twenth*, *Groningher-Landt*, den *Ouden-Bosch*, &c. Siet daer de tranen en hoort'et geschrey eens van uwe Vaderlanders ! Wat verwoestingh is daer niet alrede aengestelt, en wie ziet nog het eynde ? Ia wat staet'er nog niet, na alle waerschijnlijkheydt, in dese Somer een zee van Menschen ja Christen Bloedt geplengt te sullen worden ? En behoorde't *gansche Huys Israels desen brand, die de Heere aenghesteken heeft, niet te bewenen* ? En hebt ghy dan nog sulcken lust, om de *Comedien* na te loopen ? Ia u soo hertlijk daer in te vermaken ; dat ghy nog een ruymen tijdt, gelijk ghy selfs bekent, een inprentsel daer van in uw' aensight kunt behouden ? Is dat sig, gelijk betaemt, met *de schade Iosephs te bekommeren* ? Is dat *met den treurigen te treuren* ? Is dat *der Gevangenen te gedenken, als of gy selfs ghevanghen waert, en der gener, die qualijk gehandelt worden, als of gy selfs in den lichame qualijk ghehandelt wierdt* ? Is dat syn *herte*, onder Godts handt verbrijselen en *verscheuren* ? Is dat *vresen* en 't *sitteren*, als de *Leeuw bruldt*, en de *basuyne in de Stadt geblasen wordt* ? Uw' Vleesch, uw' Broeders, uw' ingewanden sullen van hongher versmagten, uyt haer besittingen gejaegt, de Man van de Vrouw, de Vrouw van de

Man,

Man, de Kinderen van de Moeders afgheſcheurt werden, ſy ſullen vergaen en ſmelten in haer tranen, en ghy ſult daer op 't *Schouw-Toneel* ſitten, om uw' vleeſch te kittelen, en u, ghelijkje terſtont gheſeydt hebt, half doodt te lachen! *Dina*, *Dina*, ziet toe, hoe gy dit met uw' belydenis, uw' Avontmael-gaen, uw' vaſt en Bede-dagh houden, ja met een natuerlijk mede-gevoelen van eens anders elende over-een brengen kunt. Selfs de *Romeynen*, Heydenen zijnde, ſtraften eens ſeker perſoon ſwaerlijk, om dat hy, in tijdt van een gemenen nood, met een *Kroon van rooſen* uyt de venſter keek. *Die liederen ſingt by een treurigh herte is gelijk hy, die een kleedt af legt ten dage der koude, en als edik op ſalpeter.*

Dina. Dat 's ernſtig geſproken, *Apollos*; 'k merk wel, dat ghy al meé een ſeer ſwaer hooft over de ſaken onſes Vaderlandts hebt. 'k Beken wel, dat'er redenen van bekommeringh zijn; maer twijfel evenwel ſeer, oft niet van ſommige al wat te breed uytgemeten wordt. De Predikanten ſpreken en preeken van 't Landt, als of 't al heel verloren was; en door die weg ſoudenſe ſchier alle vreughdt wel uyt de werelt ſoeken te bannen; Maer dat heeft op my en mijns gelijken juyſt altijdt ſulken vat niet; Wy zijn nog jeugdige en vreugdige luyden; Souden we dan alreé ſoo ſwaer aen alles beginnen te tillen, wy ſouden grijs zijn, eer wy 't wiſten.

Apollos. Arme *Dina*, waer vervalt ghy toe? hoe komt ghy dus licht-hertigh ja onge-

Avertat Deus a ſuis tantam voluptatis exitioſæ voluptatem! quale eſt enim de Eccleſia Dei in Diaboli Eccleſiam tendere? De Cælo in cænum? illas manus, quas ad Dominum extuleris poſtmodum laudando hiſtrionem fatigare! Tertull. *de ſpect cap.* 25. Viſſcheri. *Zeden-kunſt pag.* 490. Prov. xxv. 20.

ongevoeligh ? Dat ick een swaer hooft heb is waer; gave Godt, dat ik 't alleen en sonder reden had! of dat'et sommighe Predikanten maer hadden! maer, soo 't de tijdt lijden kon, 'k sou u middag-klaer kunnen toonen, dat'er selfs de aldergauwste en kloekmoedighste Politijken niet vry van zijn. Weyden sommige wat te breed daer in, dat laet ik voor haer rekeningh, hoewel ik'er nog weynigh van dat slagh ghehoort heb. 'k Segh geensins, dat'et Landt alreé verloren is; Maer dat seg ik, dat'et, soo langh wy een vry Landt geweest zijn, noyt in soo slegten staet geweest is; oft' nu de Heere, na d' oneyndlijkheydt sijner goedertierenheydt en verdraegsaemheydt, nog voor den gheheelen ondergang bewaren sal, weet ik niet; dit weet ik, dat so wy blijven, die we sijn; dat is, soo hardt, soo onbekeerlijk, ja soo tegen zijn roede nog daeglijcx op-steygerende; en de Heere niet af en wijkt van zijn gemene manier van handelen, die hy ontrent sulken Volk, als wy teghenwoordig zijn, gewoon is te houden (daer hy evenwel niet altijdt aen gebonden is) dat wy wel gissinge mogen maken op een volkomene omkeringe: en met die bepalinge verstaa ik dan alle die plaetsen der heyligher Schrifture, die daeghlijcx op den staet onses Landts van de Predikanten gepast en toege-eygent worden. 't Is ook een groote misslagh, dat ghy de Predikanten te last legt, datse, met'et vergrooten van de boosheydt der tijden, alle vreughdt uyt de werelt soeken te bannen: Gy moet al vry veel onder wereltsche menschen

Qui inter suorum supplicia videbat, qui jugulari se in suorum jugulis non intelligebat, qui mori se in suorum mortibus non putabat, quid aliud talis populus agebat, nisi ut cum Deus perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipse exigeret, ut periret. Salvian. *de provid. Lib.6. cap.* 10.

ſchen verkeeren; Want die hebben deſe beſchuldiging ook altijt in de mondt. De Predikanten ſoeken, by gelegentheydt van de elenden des landts, de vreughde niet uyt te bannen, maer in te korten; en, waer't mogelijk, tot ſulken matigheydt en ghetempertheydt te brengen, dat de nodige gevoeligheydt en droefheydt over die ellenden door gheſeyde vreughde niet verhindert of verſmoort mogten worden. En al had dat somwijlen op u en andere jeughdige Herten wat meer vats, 't ſou niet, als te beter zijn; en geenſins, gelijk gy vreeſt, een ontijdighe *grijſheydt*, maer liever een overtijdige *wijſheydt* in u en in haer verwekken. Maer my dunkt, *Dina*, dat ghy met uw' *Comedie*-kijken al wat verleghen begint te worden; want gy werpt ſoo veel andere dinghen tuſſchen beyden in, datwe van 't voornaemſte ſtuk wel af ſouden raken. Mijn ooghmerk in 't voorſeyde is dan gheweeſt, u te toonen, dat, offchoon 't werk der *Schouw-Spelen* al in ſijn ſelfs geoorloft ware (gelijk 't niet en is) dat 'et evenwel in een Chriſten, en byſonderlijk in een Litmaet der Gemeynte 't eenemael onverdraeghlijk is, de ſelve, in ſulken omſtandigheydt van tijden en ſaken, als 't nu is, te gaen beſien en op te volgen; als waer in ons immers de Heere tot een meer als gemeene vernedering en droefheydt ſchijnt te roepen, ja niet alleen *ſchijnt* te roepen, maer inder daet en in der waerheyt roept; vermits hy ons nu, gelijk geſeyt is, na ſulken verſlindenden *Peſt-tijdt*, na een ſoo veel-jarige *neeringh-loosheydt*, nog in ſul-

Quid tam perditi luctus, quam in luctu res deſiderare luxuriæ. Salvian. *ibid. cap.* 12.

ſulken ſchandelijken, ſchadelijken, en by na ondraeghlijken *Oorlogh* heeft willen inwikkelen: En wat dunkt u, ſeg ik nog eens, paſt 'et in ſulken tijt een Chriſten wel, zijn tijdt en gelt nog aende *Comedien* te koſt te leggen?

Dina. 'k Beken, Eerwaerde *Apollos*, als men 't daer op nemen wil, dat ik dan al wat verlegen wordt? Gy ſeyd my daer even van de *Vaſt* en *Bede-Dagen*, dat neep my dapper: Want of ik wel inde *Comedien* ſoo geen ſondig quaedt ſien kan, ſoo ben ik evenwel ſoo dom niet, of ik kan wel merken, dat der ſelver aenſtigtingh en beſchouwingh met ſulke ongemene daghen van vernederingh niet wel 't ſamen gaen kunnen. Want men vaſt en bid weynigh inde *Comedien*, immers 't minſt voor Kerk of Vaderlandt. Maer dan denk ik weer aen d' ander zijde, ſoumen dan, als 't ſulke bekommerlijke tijden zijn, ook ganſch geen vreugd of vermaek mogen ſoeken; of, maghmen dat dan nog eenighſins doen, gelijk ik geloov' van ja, waerom dan niet ſoo wel in de *Comedien*, als in yets anders? Kan U E my hier op enig onderrigt doen, ſoo ſal ik ligtelijk toeſtaen, dat ik op dees tijd veel eer met de tranen in de oogen, als met een vrolijk en lachend ghelaet uyt de *Comedien* had behoren te komen.

Apollos. Om dit dan wel te verſtaen, moetmen tuſſchen *onge-oorlofde* en *geoorlofde* vermakingen, onderſcheydt maken. *d' Eerſte*, die in haer eyghen aert en weſen quaed ſijn, moetmen ſoo wel in goede als in quade tijden vermijden. Van d' *andere* moetmen dit weten; 1. Datſe of *meer* noodſake-

ſakelijk of *min* noodſakelijk voor den men-
ſche ſijn. Die *meer* noodſakelijk zijn, dat
s, ſonder welke den menſch na ziel of na
lichaem ſulken bequaemheyt tot zijn nodig
werk niet hebben ſou, als wel vereyſt wort,
die zijn aen gene tijden gebonden, maer al-
tijdt geoorloft; om dat'et eynde, waer toe-
e ſtrekken en nodiglijk vereyſt worden, 't
welk is ſijn wettelijk werk, daer hy van
Godt toe gheſtelt is, niet alleen altijdt ghe-
oorloft, ja nodig is; maer ook om datſe
t oogmerk van Godts beſoekinghen, dat
k terſtont aenwijſen ſal, in 't minſte niet te-
gen, maer veel eer vorderende en voortſet-
ende zijn. By exempel, indien yemant
iet behoorlijk bequaem tot zijn werk kon-
e zijn, of hy moeſt eenige kleyne verquik-
ingh door den ſlaep, ſelfs ook op den dag,
f eenige andere uytſpanning door wande-
en, 't ſamen-ſpreken of yets dierghelijcx
hebben, wie ſal ſeggen, dat ſoo eene qua-
ijk doet, dat hy, ſelfs ook dan als Gods roe-
e over 't Landt al is, enig genot van die din-
en komt te nemen? Maer wat anders iſt
net die geoorlofde vermakingen, die *min*
ootſakelijk voor den menſche zijn, dat is
iewe ſonder nadeel van meerder bequaem-
eydt tot onſe algemeyne of byſondere be-
oepingh, of van eenigh ander merkelijk
oed na Ziel of na lichaem wel miſſen ſou-
en kunnen; En tot welke blijkelijk is, dat
t *beſien* der *Schouw-Spelen*, (ſoo 't al in
gh ſelven geoorloft ware) alleen gebragt
oude kunnen worden; Van de ſoodanighe,
g ik, datmenſe in tijdt van ghemeene be-

ſoekin-

soekinghen, soose enighsins vermijdt kunne[n] worden, niet behoorde op te volgen, vee[l] min aen te stigten. De reden is; om dat s[y] met het eynde van geseyde besoekingen welk is, ons tot gevoelige vernederingh en verootmoedigingh onder Godts drukkend[e] oordelen te brenghen, niet bestaen en kun-nen. Waer uyt dan ten 2 den. ook volgen moet, dat soodanige vermakingen, die ee-nige merkelijke statelijkheyt by sig hebben, en sigh seer toonschijnigh voor de werelt op-doen, in quade tijden nog d' alderslimste en onverdraeglijkste zijn: Om dat die niet al-leen, gelijk ook d' andere, met d' eygen ver-nedering des menschen, daer hem de Hee-re dan toe roept, niet en bestaen, maer ook boven dien nog eenige ongevoeligheydt van Godts slaende handt aen andere vertoo-nen en uytdrukken. Waerom 't dan ook te

Es. XXII. 12. 13.

wenschen ware, datmen, de Heere met ons Landt soo in tegenheydt wandelende, sig in soodanighe dinghen, die anders wel een noodsakelijke reden hebben, en somtijdts uyt haer eygen aert enige *festiviteyt* of vro-lijk-makinge mede-brengen, als by exem-pel 't *Bruyloft houden*, &c. sig der maten besnoeyde, dat voor al de werelt toonschij-nig blijken moght, datmense niet soo seer uyt weelde, als uyt dringhende nood instel-de of bywoonde. So dat'et dan op den vol-genden stok-regel in dit stuk alleenlijk aen-komt: Dat soodanige, andersins geoor-losde, vermakingen evenwel in tijden van gemeene oordelen en Landt-plagen onghe-oorloft en sondig worden, die met het nae-

te eynde en oogmerck, waer toe ons de selve plagen toe komen, niet over een gebragt kunnen worden. Welk eynde dan, ten ensien van ons, *tweederley* zijnde: te weten *inwendige* verootmoedigingh des herten, en *uytwendige* vertoninge daer van, so siet nu selfs eens, *Dina*, of ghy 't *bekijken* der *Comedien* (soo 't in sijn selven al onsondigh ware) met een van die beyde wel goet sult kunnen maken. Maer dit is 't, lieve *Juffrouw*, niet alleen, dat ik teghen 't *beschouwen* der *Comedien* heb; d' omstandigheydt des tijts maek'tet wel erger; maer, of'er die al niet en ware, soo blijf'et egter in sijn selven ongeoorloft; en hoe bent gy soo verblindt, dat ik u daer even heb horen seggen, dat gy der *soo geen sondig quaedt in sien kunt*? Oversulcx komt'et u gelegen, om my met gedult wat aen te hooren, 'k sal u, onder Godts genadighen segen, heel anders soeken 't overtuygen.

Dina. Waerde *Apollos*, 'k wil nu voor u, die ik, na ik merken kan, met mijn *Comedie-kijken*, al mee bedroeft heb, wel rondelijk mijn schult bekennen; vergeeft'et my, soo 'k u ghe-ergherdt heb; en bid Godt voor my, dat hy 't my vergheve. 'k Heb soo veel opmerkingh op de tijd niet gehad, en mijn hert, seer op wereltsche plaisieren gheset sijnde, heeft my slegs sonder omme-sien daer henen gedreven. 'k Neem voor, en beloov' u, dat ik my by dese beswaerde tijd daer t' eenemael van onthouden sal. Maer dunkt my ondertusschen, dat'et wat te ver gaet, dat gy de *Schouw-Spelen*

ook ſoo 't eenemael veroordeelt: 'k heb dat wel meer op de Preek-Stoel horen doen met grooten ernſt en kragt, maer 'k had'er altijdt ſoo veel uyt-vlugten en reden-kavelingen in mijn herte tegen, te meer als ik dan nog by andere gauwe luyden quam, die 't ſegghen der Predikanten met ſulken verſtandt en kennis wiſten t' ontſenuwen, dat ik'er noyt ſoo veel quaedts heb in kunnen zien, als van ſommige wel gedreven wordt. Ghelieft evenwel u Eerw.de de moeyte te nemen, van my anders te onderrigten, 'k wil dat gaerne aenhoren; komt'et my niet gelegen, 'k ſalt my gelegen maken; 'tis yets, dat mijn Ziel raekt, waer ontrent ik nu al wat beſorghder begin te worden, nu ik, door uw' behulp ghemerkt heb, dat ik my van daag, in 't bywoonen der *Comedie*, daer ik, ſelfs ook in deſe bedroefde *tijdt*, al meé gheen ſwarigheydt in ſagh, ſoo misgrepen heb. Maer een dingh moet ik van te vooren bedinghen, dat ik vryheydt hebben mag, om U E ſomtijdts met zedigheyd tegen te ſpreeken, om dat'et my daer deurgaens meeſt hapert, als ik wat quaeds hoor beſtraffen, of yets goeds hoor aendringen, dat ik dan 't elkens ſoo veel dingen daer tegen heb; welke niet weg-genomen wordende, ſoo blijv' ik al by mijn oude gevoelen: en byſonderlijk is 't met dit ſtuk ſoo gheweeſt; 'k heb'er veel gheleerde luyden ſoo nu als dan van hooren ſpreken, en heb daerom ook al wonderlijke pijlen op mijn koker, al ben ik een Vrouws-perſoon, om die vermakinge voor te ſpreken.

Apollos.

Apollos. Spreekt vry ſoo veel tegen, als 't u luſt, als 't maer niet uyt kribbigheydt en war-ſiekte voort-komt, maer uyt begeerte om te leeren en de ſaak grondiger te vatten, ſulke tegen-ſpreekers hoor ik geern. 'k Sal dan dit heele werk van de grond af, dogh ſoo kort, als 't mogelijk is, ophalen.

De vraegh is dan, *Dina*:

Oft een Chriſten in gewiſſe wel gheoorloft zy de hedens-daeghſche Schouw-Spelen *te gaen beſien, of eenige andere diergelijke ghemeynſchap daer meê te hebben?*

Polydor. Virgil. *de Rer. Invent. lib.* 1. *cap.* 10. *Orta eſt Comedia ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, quod eſt laſcive agere.* Calepin. *in Diction. Hexaglott. pag.* 286.

Door 't woordt *Schouw-ſpelen* verſtaa ik hier niet anders, als 't geen wy te vooren al *Comedien* ghenoemt hebben; welk dan van κωμάζειν, *dartel, weeldrigh ſijn* voortkomende, ſoo kan men terſtondt wel oordeelen, wat een deftigen ſaek het moet ſijn, die door ſoo een naem van *dartelheyd* uyt-ghedrukt wordt. 't Welk dan miſſchien de reden ook is, waerom ook de aenſtellers der *Schouw-ſpelen* de naem van *Comedianten*, ſo veel haer moghelijk is, beginnen te ontwijken, en die van *Acteurs* of handelaers in de plaetſe te ſtellen.

De *ſaek* aengaende (want daer komt'et meeſt op aen) die is eygentlijk gelegen in 't vertoonen, voor ſoo veel mogelijk is, na't leven, met woorden, werken, gebeerden van deſe of gene, 't ſy dan heylige of wereltſche gheſchiedenis, om de *Speelders* daer door tijdlijk profijt en *d' aenſchouwers* vermaek toe te brengen.

Voet. *de Excelſ. Mundi. Diſp.* 1.

Dat'er ook ſomtijts *eenige* vertoninghen

Rivet. *in Decal. pag.* 1415. *Comedias Historicas, quæ gesta fortium virorum & exempla heroicarum virtutum E. G. justitiæ, fortitudinis &c. quod ad materiam non esse in se & per se illicitas, si quidem forma dramatica vitetur &c. Si tamen aliquando in Collegio aliquo utile judicetur, ut juventus aliquam Historiam repræsentet, tolerari poterit; dummodo ex Scriptura non desumatur, quæ non ludis sed Prædicatione inculcari debet; eâ etiam conditione, ut id raro fiat & adhibito consilio Classis Ecclesiasticæ, cui primum compositio communicabitur, ex Discipl.* Eccles. *Ecclesiar. Gallic.*

van deser of ghener kloeke daden, dapperheyt, voorsigtigheydt, mildadigheyt &c. sonder sonde souden kunnen aengestelt worden, wort van een yder toe-gestaen; indiender maer ('t geen wel 't meest tot het fatsoen der eygentlijk geseyde *Schouw spelen* doet) allerley vermommingen, Reyen van Mans en Vrouwen, misbruyken van Gods Woord en Naem, alle nijpende en stekende schertzeryen &c. t' enemael afgescheyden bleven; en deselve alleen dienden, om dese en gene *of* tot de kunst van wel-sprekentheyt, *of* tot 'et aen-leeren van eenige noodige goede manieren voordeeligh en behulpsaem te sijn. Hoewel dan ook daer in nog al groote voorsichtigheyt en verscheyden bepalinghen behoorden waer genomen te worden.

Ondertusschen kunt gy, *Dina*, of ymant, die oyt of oyt de hedens-daegsche *Schouw-spelen* gesien, of gedrukt sijnde gelesen heeft, wel merken, dat de selve met sulke voorgenoemde *vertooningen* gansch niet gemeens en hebben; als van de welke die gheseyde wulps-heden niet alleen niet afghescheyden sijn, maer die nogh boven dien veel andere onnutte en ydele dingen met sich slepen, gelijk ik in 't vervolgh nogh nader aenwijsen sal.

Op die geoorlofde vertoningen dan (die onder de naem van *Comedien* niet wel begrepen kunnen worden) hier in 't minste niet staende;

staende ; nogh oock op de veeler-hande *Schouw-spelen* der Heydenen, daer soo veel van geschreven is ; en waer voor ik niet vertrouw, dat gy of een enigh Christen 't harnas sal willen aentrecken, soo heb ik tegenwoordigh mijn oogh op de sulke alleen, die onder ons bekent en gebruykelijk sijn, en die ik daer even *hedens-daeghsche* genoemt hebbe ; waer van dan de voor-gestelde *vraeg* ook alleen verstaen wordende, soo antwoorde ik daer op rond uyt van *neen* ; seggende, dat geseyde hedens-daegsche *Schouw spelen* niet alleen niet geoorloft sijn, maer dat ook geen regt-schapen Christen, met die by te woonen of te gaen besien, eenige gemeynschap daer aen hebben magh ; ten waer dan misschien van hooger hand gelast sijnde, om eens te sien, wat deugd of ondeugd inde selve al omgaet, 'twelk hier niet te pas komt.

Rodigin. *Antiq. Lect. lib.* VII. *cap.* 15. & *lib.* VIII. *cap.* 8. Scalig. *de Re poëtic.* Zwinger. *Theatr. Vit. Human. Vol.* 2. *lib.* 3. Polydor. Virgil. *de Inventor. Rer. lib.* 3. *cap.* 13. Voetius *l. cit.* Gyrald. *de Poëtic.*

Dit sal ik u nu soo kragtig en beweeghlijk, als ik kan, gaen uytbreyden en bevestigen.

Want, lieve *Dina*, als ghy maer op 't begin en den oorsprong van dat gansche werk eens sien wilt, soo sult gy terstont overtuygt moeten staen, dat'et de waerheydt is 't geen ik segge ; en dat gy, een regt Christen zijnde, gelijk ik nog gaern ghelooven wil dat ghy bent, u met soo yets, dat van soo lelijken, Heydenschen ja Duyvelschen af-komst is, sonder sonde niet en meugt vermenghen. d' Oude Leeraren en andere hebben immers de *Schouw-Burghen* somtijts *kapellen*, *tempelen*, ja *scholen* des *Satans* genoemt, en dat om gheen andere reden, als om datse

Chrysoft. *in* 2. *Matt. Homil.* 6.

die boose Geest voor den Vinder en Inste-
der daer van hielden: ja de Satan selfs droe
daer eens zijn roem van, als hy, gevraeg
wordende, waerom hy een Christen Vrouw
in 't *Schouw-spel* gheweest zijnde, besete
had, antwoorde: *eam in meo inveni*, on
dat ik haer in 't mijne gevonden heb. Ag
tende soo de *Comedien* sijn eyghen ambag
en Koninghrijk te zijn. Foey dan voor
een opreght Christen, wie hy ook sy, dat
hy ook den Duyvel selfs, den Opper-Vy-
and van zijn Salighmaker, ja de Moorde-
naer van zijn eygen Ziel, soo verr' ten dien-
ste sou willen zijn, dat hy, op de aenfluy-
ting van een deel baet-sugtige, losse en ligt-
vaerdige menschen (gelijk de *Toneel-speel-
ders* deurgaens zijn,) soo onbekommert op
zijn banket en *Schouw*-feest soude willen
verschijnen! volghende alsoo, onder eens
Christens schijn, de blintheyt, ydelheyt ja
Duyvels-dienst der ellendiger en seer ver-
keerde Heydenen.

Tertull. *de Spectac. cap.* 6.

Theatra definire possumus turpitudinis vitiorumq; omnium sentinam. Bodin. *de Republic. lib.* 6. *cap.* 1. August. *de Civitat. Dei lib.* 1. *cap.* 32. & *lib.* 4. *cap.* 14. Polydor. Virgil *l. cit. lib.* 2. *cap.* 4. Lactant. *de Origine error. lib.* 2. *cap.* 8.

Dina. Gy maekt 'et ook bijster lelijk uyt *Apollos*; en met desen quaden oorsprongh der *Comedien* komt men altijt voor den dag, maer wat steekt daer dogh in? 't is immers even veel wat oorsaek yets heeft, als 't maer niet quaed en is. Soumen dan niets mogen doen, dat de *Heydenen* ghedaen hebben. Sy hebben ook gegeten; gedronken, geslapen, gelopen &c. soumen dat dan ook al moeten laten?

Apollos. Dat seg ik niet, maer dat zy egter *als sodanige*, dat is, niet als menschen, maer als Heydenen; als blinde en verdwaes-

de

le menschen gedaen, ja van de Satan gheleert hebben; en dat niet Godt, niet zijn woordt, niet eenighe Godvrugtige of ten minsten eerlijke menschen, maer de *Duyvel* ingestelt, aengedronghen ja voort geset heeft, en wel bysonderlijk, om sijnen Helschen dienst daer meé voordeligh te sijn, daer van seg ik, moet noodwendiglijk een Christen, als die des Duyvels bitterste parthy behoorde te zijn, een af-keer hebben, en soo is 't waerlijk met dese lieve *Schouw-* ,,*spelen* gelegen. Wy hebben getoont seyt ,, *Tertullianus*, dat al dat daer toe behoort ,, uyt de saken des Duyvels en om zijnen 't ,, wille, inghesteldt is. Waer vanwe ook verscheyde andere bewijsen, soo gy de *Latijnsche* taal verstondt, souden kunnen bybrengen.

Cæterum sciat hæc omnia inventa Dæmoniorum esse, non Dei. Cyprian. *de Spectac.*

Omnia propter Diabolum instituta & ex Diaboli rebus constructa esse, monstravimus. Tertull. *lib. cit. cap.* 24.

Maer behalven dat, *Dina*,

Bid ghy ook niet in uw' daeghlijcx Gebed: *leyt ons niet in versoekinghe, maar verlost ons van den Boosen?* en kunt ghy dan met waerheydt wel segghen, dat ghy, in de *Comedie* gaende, u niet selfs in die versoekingh werpt, waer teghen ghy daeghlijcx schijnt te bidden? want wat siet ghy deurgaens in de selve dog anders, als een deel ydele gebeerden, uytbeeldingen van *wraak*, van *toorn*, ja dikwils van *geyle* en dartele *liefde*, en dat wel op 't aldersmakelijkste en alder kittelagtighste voorghestelt, waer door immers, ghelijk gy weet, der menschen herten soo ligtelijk gaende gemaekt, en tot diergelijke quade beweginghen ontfonkt en ontsteken kunnen worden. En

Cum certe facilius aliquis ac tutius Ægæum mare transeat atq; Tyrrhenum, quam spectandi horrenda discrimina. Chrysost. *in Matt.* 2. *Homil.* 7.

Propterea in urbibus etiam Theatra

construxit & illos risuum ac volupta- tum turpi- um incento- res paravit. Id. *ibid. hom.* 6.

sulcx wel daerom te meer, om, dat'et der Speelders voornaemste deughd en roem tog is, datse so allerley dingen, de quade so wel als de goede, op 't alderkraghtigste en levendigste vertoonen en uytbeelden kunnen; en de soodanige seer weynigh luysters onder haer hebben, die sig, in de sonden na te bootsen, van haer met-ghesellen laten overtreffen. Deur gevolg dan, dewijl 't quaet genoeg is, datmen dikwils, door 't blote verhael van eens anders quade driftē en ondeugden, niet al eenigsins besmet wort, wat loopt-'et dan niet grootlijx sijn perijkel, datmen door de nadruckelijke vertooningen der selver tot wat quaeds weg-gerukt en afgeleydt ,, sal worden? Ik kom, seyde *Seneca*, dar- ,, teler en wreder wederom t' huys, om dat ,, ik onder de menschen, in de *Schouw-spe-* ,, *len* geweest ben.

Senec. *Epist. ad Lucil.*

In Theatris nihil horum reatu vacat, quia concupiscentiis animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur. Salvian. *de Provid. lib.* 6

Dina 'k Wil wel ghelooven, *Apollos*, dat'er oock wel swacke halsen in de *Comedien* komen, die'er soo wat deur vervoert worden; en verstaa ook nevens u, dat'er die uyt behoorden te blijven. Maer wat raekt dat de sterke, die somtijts soo deur deughdt en vroomheydt ghewapent kunnen sijn, datse weynigh voor verleydingh te vresen hebben?

Apollos.

Adulterium discitur dum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica. Deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, Histrionicis gestibus inquinari. Cyprian. *Epist. ad Donat. Scelus non tantum geritur, sed docetur.* Id. *ibid. lib.* 2. *Epist.* 2. *Vid.* Danæum *Ethic. Christian. lib.* 2. *cap.* 14.

Apollos. Soo bent gy dan ook een van die *Esprits forts*, van die sterke, hoor ik wel, *Dina*? 'k twijfel, of dat al soo vast gaet; naer vrees veel eer, na dat ik uw' genegentheydt nu bevindt, by datse voor desen wel geweest is, dat gy door uw' *Comedie*-gaen al meé vry wat verydelt zijt. 't Zy daer meé, soo 't wil: in 't ghemeen is dit immers waer, dat'et niet weynig te seggen is, sig soo vast te durven inbeelden, datmen tegen die subtijle en listighe verleydingh van dat aenlockelijke werk in sulker mate ghesterkt en gewapent sou zijn, datmen sigh daerom de vry'er tot het selve soude mogen begeven en inlaten. Gemerkt de besmetting, daer ik hier van spreek, niet alleen daer in bestaet, datmen juyst soo uyterlijk mede tot die selve fouten, die soo levendigh in de *Schouw-spelen* vertoont worden, uyt breekt (want dat geloov' ik wel, dat soo heel dikwils niet gebeurt) maer ook daer in; dat'et gemoedt des menschen maer op enigherley wijse daer door verlokt en vergiftigt wordt, en so vast maer eenige goedt-keuring der gemelter sonde in 't verstant, of dese en ghene prickelingh en indruk in de wil krijgt, om de selve meé te kunnen of mogen doen, gelijk in de verklaringh van 't thiende Gebod dikwils aengewesen wordt. *Soo wie*, seydt Christus, *een Vrouwe aensiet, om te begeeren, die doet overspel in sijn herte.* En Gy, *Dina*, soo gy meent, zijt tegen die verborgen en listige vonken, als gy na de *Comedie* gaet, soo altijd geharnast? 'k geloov't niet, *Dina*. Want of gy al inder daet sulken gro-

Chrysost. *Homil. in Ps. L.*

Augustin. *Confes. lib. 1. cap. 8.*

Vitanda spectacula omnia non solum ne quid vitiorum pectoribus insideat, quæ sedata & pacifica esse debent; sed ne cujus voluptatis consuetudo deliniat, & a Deo atque bonis operibus avertat Lactant. *Divin. Instit. lib. 6. cap. 20.*

ten kragt en sterkte daer tegen mogt hebben
soo moetj'er evenwel Godts goedertieren
bewaringh nog by hebben, of gy sult even
wel verstrikt worden ; maer wat verseke
ring hebt gy daer tog van ? ja wat schim o
schaduwe van belofte kunt ghy aenwijsen
van dat soo ene voor die verleyding beschu
en bevrijt sal blijven, die sig sonder eenig
noodt of dringh-reden in soo schijnbare
perijkel daer van stelt ? soumen niet gesey
hebben, dat ook *David* genoeghsaem me
vroomheydt en deugd gesterkt was, doe hy
soo ledig op sijn dak ging wandelen, om d
naekte *Bathseba* te beschouwen, maer wa
hielp hem die sterkte tegen die droevige ver
leydingh, doe hy sigh soo sonder noodt op
die gladde plaetse gesteldt hadde ? De mis
slagh dan van die gene, die dese uytvlugh
gebruyken, is hier in gheleghen : datse o
vermetelijk menen, dat haer deughdt en
vroomheydt genoegsaem is, om haer, son-
der de bysondere, ondersteunende, en be-
warende handt Godts, *effective* en metter
daed van die verleydinge te bevrijden ; of
datse gheloven, dat die ghene, die sonder
noot en alleen om vermaeks wil, sigh soo in
perijkel van verrukt te worden stellen, soo
wel een belofte van Gods bystand daer tegen
hebben, als andere, die sig somtijts pligts
en beroeps-halven in 't een of 't ander gevaer
begeven moeten. Nu van sodanigen belof-
te wenste ik wel, dat my van yemandt eens
d' alderminste tittel of voet - stap inden
woorde Godts aengewesen wierde. Daer
is wel een belofte, dat Godt de zijne be-
waren

Quid enim an ferrei an saxei, an adamantini sunt? an sapientiores, an fortiores, quam David? scintilla si conjiciatur in fœnum, an non concipiet flammam? Martyr. *locc. Comm. Class.* 11 *cap.* 11. *ex* Chrysost.

2.Sam.XI

Acron. *Enarr. Catechetic. ad Quæst.* 109

Moller. *in Ps.* XLI.

Gomar. *in Matt.* 4.*v.* 6.

aren ſal, maer niet in alle dingen, niet in
gtvaerdige gevaren, daermen ſigh ſonder
oodt in werpt, (ghelijk 't inde *Schouw-
elen* ſoo toe gaet) maer *in hare wegen*, dat
in de werken harer algemene of byſondere
roepinge Pſ. xci. 11. ſiet dit van *Chriſtus*
o verklaert Matt. iv. 6. 7.

Ja, *Dina*, ſiet ghy, boven dit ghevaer
n verleydinge, nog niet yets veel verfoeye-
kers in de Comedien ? daer in namelijk
ſtaende, datmen in de ſelve ſo vele ſchric-
lijke ſonden, die daer dikwils vertoont
orden, tot een ſtoffe van vreughdt en ver-
uginghe gaet maken ? Hier wort'er een
rmoordt, daer een *bedroghen*, een darde
ſpot; daer *leght'er* een, daer *vloekt'er*
n; daer *valt'er* een in ſijn eyghen ſwaerdt
c. En dat alles wordt daer geſtelt tot een
offe van vergenoeginghe voor die daer te-
n-woordigh zijn: en maghmen ſoo al wel
et de ſonden van ſijn evennaeſten te werk
en, dunkt u ? daerom lachen, daer meè
otten ?

Nibil ferme vel criminum vel vitiorum eſt quod in ſpectaculis non fit. Salvian. *loc. cit.*

Dina. Neen, *Apollos*, maer ghy vat de
ek niet wel: die gheſeyde ſonden worden
't Tooneel niet bedreven, maer men ver-
eldt daer alleenlijk, wat andere ghedaen
bedreven hebben?

Apollos. Ik weet dat wel, maer zijn even-
el die dinghen in die Luyden, dieſe waer-
k bedreven hebben, gheen lelijcke en
hrickelijke ſonden gheweeſt ? en indien
, meugt gy u ſelven dan dat gene wel tot
eugdt en vermaek laten' dienen, dat voor
odt ſoo verfoeyelijk, afſchouwelijk ja ver-
doe-

doemelijck geweest is ? of meugt ghy w
somtijts in de *Comedie* om yets soodanigh
lacchen, dat ghy schatert, 't welk nu di
ellendighe menschen soo in eeuwigheyt be
treuren moeten ? Is dat, volghens Pau
Eph.v.11 lesse, *geen gemeynschap hebben, met de on*
2.Pet.11. *vrugtbare werken der duysternisse, maer di*
8. *veel eer bestraffen?* is dat met *Loth, nag*
Rom.xii. *en dag sijn ziele quellen*, als men de God
9. loosheydt van andere siet of verneemt? i
Ps.lxix. dat een *afkeer te hebben van het boose* ? i
136. dat liefde tot Gods heyligheyt, die immer
Ier.ix.1. soo dikwils door die en andere sonden ghe
schonden en onteert is ? is dat medelyden
met die ellendige sielen? is dat haet tegen de
sonde? om die te mogen sien, daer van te
mogen hooren, sijn tijdt, geldt ja ziele som-
tijts te verquisten? en kunt gy nog niet sien
verdoolde Iuffrouw, *dat daer eenig quaed* in
gelegen is?

Dina. Noemt gy my een verdoolde Iuf-
frouw, *Apollos*, daer ghy selfs op sulcken
jammerlijken dool-weg sijt ? want ik merk
nu wel, dat gy 't ooghmerk der gener, die in
de *Comedien* gaen nog noyt te regt verstaen
hebt. Wie verheugt sig in de sonden, die
daer vertoont worden ? ik altoos niet ; ja
'k geloof niemand ; wie souder soo godloos
sijn ? maer in 't tegendeel merk ik die dik-
wils met droefheyt en ontsettingh aen, en
word 'er wel degelijk deur geraekt ? maer
't geen my en andere enigh vermaek daer uyt
toe-brengt, is die gauwigheydt en aerdig-
heyt der menschen, waer doorse die daden
van andere, 't sy dan datse goed of quaed
sijn,

n, soo levendigh weten uyt te beelden en te bootsen, als of mense nog in der daet voor sijn oogen sagh geschieden.

Apollos. 't Moet seker wel een sobere oef heyt en ontroeringh sijn, die u in de *omedie* soo aenwaeyt, dewijl gy dogh wel eet, datse maer voor een oogenblik durende is: want soo haest die persoon, die dan o wat schriklijx vertoont heeft, sijn rol yt-ghespeelt heeft, en daer komt weer d' en of d'andere Sots-kap te voorschijn, soo ert immers d'ervarentheyt, dat men deurgaens weer alle soo aen 't lacchen raekt, dat r 't *Tonneel* van davert, ja dat mer somtijts ogh een tijd lang daer na de indruksels van n sijn gelaet en aensigt vertonen kan; ghy eet wel wat ik seggen wil, *Dina* Wat en klem moet dan dogh sulken ontsteltenis p het herte gehad hebben! Of komt 'er al aerlijk eenige bewegingh uyt voort, soo s dat dogh maer enkelijk by toeval. Soud hy, of ymant wel durven seggen dat ghy laerom na 't *Schouw-burgh* gaet, om ontoerd te worden? verslijt gy daer uw' tijdt oe? geeft gy daer uw' geld om uyt? is 't niet veel eer, om genoegen en vermaek daer voor te koopen? Biegt eens regt op, *Dina,* uyst niet voor my, maer voor den Heere! Maer boven dien, behoorde ook de sonde niet soo leelijk en afschouwelijk in 't oogh van een yder Christen te sijn, dat, hoe hem die levendigher en natuurlijcker vertoondt wierde, hy ook des te grooter afschrik daer van behoorde te hebben? vermits 't hem alles behoorde te mishagen, dat enighsins

een

een swier of sweem na dat helle-wigt heeft. Even gelijk men alle, soo ik gelov', ja daer om te min na een vertooningh vande Duyvel sou willen loopen, hoe men meer wist, dat hy ons 't alder-levendigste en klaerste in sijn eygen gedaente sou voor oogen gestelt worden, en dat om die reden, segh ik, om dat wy van die alder-verschriklijkste Geest self sulken af keer hebben.

Dina. Ia maer daer is sulken aerdigheyd en geestigheyt in die vertooningen, die verheugt en behaegt ons soo, en dunckt u dat sulken sonde te sijn?

Apollos. Ik ken dat bedrieglijke vygeblad wel, maer siet gy niet, dat gy op die voet ook alle schrickelijke en Afgodische Beelden, neemt van de *H. Geest*, van de *Dry eenigheyt*, van *Godt den Vader*, &c. gelijk ook alle ontughtige en onkuysche Schilderyen, van *naekte* Vrouwen, of van soodanige leden, die de natuur gebiedt te bedecken &c. wel verschoonen en voor-spreken soud kunnen? als gy dan maer seyd; 'k vermaek my in die Afgodery, in die onkuysheyt, in die sonden niet, maer in die *geestigheyt*, die *kunst*, die de Schilder daer in getoont heeft. Als ymant maer aerdig *liegen* kon, soo soud ghy mogen seggen, ik prijs die leugens wel niet; maer wat is 't evenwel vermakelijck, die gauwigheyt en deurslepenheyt van dien aerdigen man te leeren kennen. De sonde als sonde, en blootelijk alleen als sonde in sijn eygen wesen en aert, sonder eenighe andere schijn, aengemerkt sijnde, kan niemant tot vermaek die-

nen,

n, oock selfs niet d' alder-godlooste; ant dan isse blotelijk niet anders als quaed; quaed als quaed kan van niemant begeert orden, *malum quà malum non est appetibi-*, seggen de Geleerde. Soo dat, indien nand enigh genoegen in de sonde schept, e schept 'er dat altijt in *sub specie alicujus ni*, onder de gedaente van eenigh goedt. voegen ick wel wil geloven, dat gy in de nden, die in de *Comedien* vertoont wor-en, als soodanigh, geen vermaek schept, ant, gelijk ik seyde, soo schept 'et 'er nie-ant in; maer die sonden sijn evenwel de gen stoffe van uw' vermaek, en de *gedaen-* van aerdigh, kunstigh &c. is 't fatsoen ter van; en of gy dan schoon de selve soo n ander opsigt, dat de saek niet verandert, nwrijft, soo vermaekt gy u evenwel waer-jk in de sonden. Indien *ymant* vermaek d, in sijn Broeder door 't *herte* te schie-n, en dan seyde: 'k heb mijn genoegen iet in de doot van mijn Broeder, geensins; aer alleen in die mijne kunst, dat ik soo net effen en schieten kan; wat dunkt u, sou e daerom te min sijn Broeder vermoord ebben?

Dina. Maer ist dan ook so *gelegen*, datmen e *Comedien* om die reden niet besien mag, m dat'er sommigher sonden soo levendigh vertoont werden, soumense dan om die lve reden ook wel mogen *lesen*; want ver-oning van sonden is vertooningh van son-en, 't zy dan datse door woorden of door andelingen geschiede?

Apollos. 't Was ook buyten twijfel te wen-

wenschen, *Dina*, dat den Bybel van sommige wat meer en die ydele *Schouw-spelen* wat min gehandelt en gelesen wierden. Indien men ook met'et lesen der *Comedien* in die sondige daden, die daer in verhaelt worden, sijn vermaek sou willen soeken, soo sou ook waerlijk dat selve lesen niet een hayr beter zijn, als 't beschouwen en besien van de selve; want beyde is 't dan een sien of vernemen van eens anders sonden met genoegen. Hoewel der evenwel niet aen te twijfelen is of de selve sonden, soo door handelingen en gebeerden op 't levendighste vertoont, hebben veel meer kragt van verleydingh en besmettingh op des menschen Ziel, als maer soo blotelijk met letteren voor de oogen geschildert zijnde; niet tegenstaende ook selfs daer door seer lightlijk enig schadelijk vergif in 't herte des lesers inghedronghen kan worden.

Dina. Maer, ghelijk ik daer even seyde, men leest de *Schouw-spelen* met dat insight niet, om sigh in 't verhael van dese en gene sonden, daer in behelst, te vermaken, maer alleen om de *stijl*, om 't goet *Latijn*, 't moye *Frans* of *Duytz*, om de aerdige en geestige spreuken, waer meé die sonden in sommige *Comedien* uytgedrukt worden.

Apollos. Wat leydt ons, *Dina*, die *Paepsche* dooling nog deurgaens diep in onse herten? waer door we fleghs alles menen goet te sijn, als wy 't maer een goeden naem weten te gheven, of met dit of dat goede oog-
Rom. III 8. merk kunnen *bemantelen*, als of wy *quaedt moghten doen, op dat'er goedt uyt kome*. 'k

Ghe-

Geloof datse alle, die sigh in de *Comedien* soo besig houden, wel soo yets voorwenden kunnen, maer dat'et evenwel in waerheyt den grootsten hoop om d'ydelheyt en kittelagtigheyt van die Boeken 't meest te doen is.

Dina. Hoe't met andere sy, kan ik niet weten; 'k spreek van mijn selven met versekeringh, dat'et my daerom niet te doen is; maer ik ben een lief-hebster van suyvere *Duytze* woorden, die wat kragtig en pittigh zijn, en daer vindt ik overvloet van in sommighe gedrukte *Comedien.*

Apollos. Hoe ver ymant, wiens beroepingh aen sulken kragt van woorden en uytdruckingh bysonderlijk gelegen mogt zijn, in desen soude mogen gaen, bepael ik tegenwoordig niet, maer sie nu alleen op u, *Dina*, op uws gelijke, ja op verr'de meeste, die soo *Comedie*-siek zijn; en segge, dat'et ten minsten de sodanige allesins ongeraden, ja ongeoorloft is, sig, sonder dringende reden, met het lesen van sodanige *Comedien* besig te houden, in welke dese en gene sonden, met merkelijk gevaer van besmettinge, seer levendigh en kragtigh uytgedrukt, en somtijts duydelijk genoegh verkleynt en aengepresen worden. Want of men al seyt: 'k heb geen vermaek in die sonden; 'k lees daerom de *Comedien* niet; so leert men ondertusschẽ vast door dat lesen veel bysonderheden van die sonden kennen, die nutter niet geweten waren, en met d' *onnoselheyt*, die een Christen *in't quade* behoorde te hebben, niet over een komen kunnen. 't Welck dan ook de reden was, waerom selfs den Apostel

Rom. xvi 19.

Paulus Rom. 1. van die Heydenſche onreynigheyt ſoo maer in 't gemeen en ſoo ſober, als hy kon, heeft willen ſpreken, op dat hy die breder uytdruckende, niemant enige luſt daer toe krijgen mogte. *Hoerery en alle onreynigheyt of gierigheyt en laet ook* Epheſ. v. 3. *onder u niet ghenoemt worden.* Want ook dikwils de ſonden door 't bloot verhalen, ja met onvoorſichtigh afraden geleert kunnen worden. Buyten noot dan, *Dina*, verſtaet my wel, ſonder hertelijke verfoeying, of om enig tijdlijk genoegen alleen, meugt gy nimmermeer enige ontughtige of anderſins beſmettelijke Boeken leſen, en alſoo uw' ziel in gevaer van enighe zondelijke verontreynighe werpen. *Nimmermeer*, ſegh ick, meugt gy dat doen; en noch veel min dan, als 'er noch ſoo veel andere min ſorghelijke wegen ſijn, om dat ſelve profijt, dat ghy in dat *leſen* voorwend, te bekomen. Gelijk 'er ja waerlijk raed genoeg is, als menſe maer ſoeken wil, om ſig tot een goeden ſtijl van ſchrijven en ſpreken te ghewennen, al leerdmenſe juyſt niet uyt een deel ydele en onnutte *Schouw-ſpelen.* De Neerlandſche Hiſtorie van *Hooft*, de Grond-ſtenen van een vaſte Regeringh, en Ziel-gerechten van *Ian de Brune* en andere meer kunnen daer ſtofs genoegh toe uyt-leveren. Leeſt ook d' Uytleggers over 't ſevende Gebodt, en gy ſult bevinden, dat die deurgaens onder de ſonden, daer in verboden, ook tellen 't leſen van onnutte, ontuchtige en verleydelijke Boeken.

Dina. Soo hoor ik dan wel, ſou men de

Bybel ook al niet mogen lesen, want daer in
staen ook menichte van sonden seer levendig
afgeschildert : neemt de bloed-schande van
Juda, *Davids* overspel, *Petri* verlooche-
ninge &c.

Apollos. Dat volgt niet, ons is geboden
den Bybel te lesen, maer waer vind gy dat van
de *Comedien* ? 't lesen van den Bybel heeft
ook gansch andere beloften : Godt belooft Ioh. v. 39.
ons daer door saligh te maken, geensins be- Rom. 1. 16
rnet en verleydt daer door te laten worden. 2. Tim.
Den Bybel *soo* te lesen, als de *Comedien*, III. 16.
dat is, soo maer blotelijk of voornament- 17.
lijk uyt nieuws-gierigheydt, om dese of ge-
ne tael wel te leeren, sonder ooghmerk van
stigtinge is ook waerlijk ongeoorloft. Ia so
iemant op soodanigen wijse de Bybel alleen
leest; die sondight meer, als in 't lesen der
Comedien : vermits dat niet anders is, als
Gods name ydelijk in den mondt nemen, dat
de Heere niet ongewroken wil laten. Gy
verstaet wel den inhout van 't darde Gebod.
Maer, ligt-hertighe *Dina*, om u 't vier
nogh al nader aen de scheenen te legghen,
segt my dogh eens, wat eerlijcx, wat ver-
standigs, wat loflijcx kunt ghy my inde he-
dens-daegsche *Comedien* dog aenwijsen? ja
noemt my eens een *enige* Christelijke deugt,
die 't u maer belieft, en ik sal u soo klaer,
als 't ligt aen den Hemel, doen zien, datse
door dat verleydelijke tijdtverdrijf gansch
jammerlijk onteert en geschonden wordt.
Want, op dat ik de *zedigheydt* van een Chri- *Cuncta e-*
sten de voortogt geve, seg my eens, *Dina*, *nim, quæ ibi*
so veel losse gebeerden, lacheryen, sotte- *fiunt turpis-*

ſima ſunt : verba, veſtitus, tonſura, inceſſus, voces, cantus, modulationes, oculorum everſiones ac motus, tibiæ, fiſtulæ, & ipſa argumenta. Chryſoſt. *in Matt.* I I *Homil* 38.

klugten, drayingen en keeringen, reyen en danſſeryen, en die dan vermengt met ſo veel *Capriolen*, meer *geyten* en beeſten, als *menſchen-ſprongen, &c.* die'er deurgaens in de *Comedien* omgaen, vertoonen die wel yets, dat na eenighe ſtatigheydt of zedigheydt ſmaekt ? of kanmen daer in de minſte ſchaduw' van regte deftigheydt wel vinden ? ja is dat alles met geſeyde deughden, niet even ſoo weynigh over een komende, als 't wit met het ſwart, of light met de duyſterniſſe? en ſou dan nog een Chriſten ſijn vreughdt en vermaek daer in moghen ſoeken, die met goeden ooghen aenſien, ja ſijn geldt ſonder agterdenken daer voor uytgeven ? hoe ſou mẽ dat dog met die ernſtige waerſchouwing des Apoſtels over een brengen? *Hoererye &c. en laet onder u lieden niet genaemt worden, gelijk den heyligen betaemt, nog oneerbaerheydt, nog ſot-geklap of geckernye, welke niet en betamen, maer veel eer dankſegginge* Eph. v. 3. 4. Dat gekrioel, dat geſpringh, dat gheloop en dat ghedans, dan van Mannen, dan van Vrouwen, dan van beyde, en dat op 't Tooneel, voor 't oog van allerley ſlag van menſchen, durft gy of ymandt daer wel van ſegghen, dat dat alles wel gaen magh ? dat dat alles *eerlijk is, reyn is, lieflijk is, en wel luydt ?* is'er wel ymandt recht ſtatigh en deftig (ik acht hier een deel wulpſche en dartele werelts-wighters niet) die of ſijn ſelven of ſijn kinderen tot ſulke loſſigheden lenen of overgeven ſou willen ? En indien neen, ghelijk ik vertrouw', hoe is 't dan begrijpelijk, dat een recht-

Colo. III 8.

Eph. IV. 29.

Philip. IV. 8.

Matt. XII 36.

rechtschapen Christen dat ongebonden, ligtvaerdige en ydele wesen noch wel met sijn tegenwoordigheyt, met sijn genoegen, dat hy daer in toont, ja met sijn gelt soude mogen stijven en goet-keuren? *Tot het lachen seyde ik, gy sijt onsinnigh, en tot de vreugde, wat maekt dese?* Eccles. II 2.

Dina. Wel hoe, *Apollos*! nu loopt ghy ook heel verr', meent gy dan dat alle jockernyen en boerteryen al mee ongeoorloft sijn? sou men dan sijn mond niet eens tot lachen mogen vertrecken, of eenige andere manieren en gebeerden van vrolijkheyt gebruykẽ?

Apollos. Dat seg ik niet, *Dina*, ik ben sulken strengen *Cato* niet, dat weet gy immers wel; 'k spreek ook geensins alle eerlijke jockernyen en boerteryen tegen, maer sie hier alleen op de over-mate, die des aengaende in de *Comedien* gepleegt word. Den regel van *Epictetus de risu*, dat is, van 't *lachen* dunkt my hier seer wel te pas te komen: *Nescil. sit multus, neque ob multa, neque solutus*, dat 'et noch al te veel sy, noch over te veel dingen, noch al te uytgelaten. Nu wat dunkt u van der *Schouwspeelders* boerten, lachen en rasen, is dat niet te veel, niet te ongebonden, niet t'eenemael sonder regel of mate? ja haer daeglijx werk, haer ambacht, haer wagen en ploeg, daerse, soose seggen, de kost mee winnen moeten? Hoe sou ymant dan kunnen oordelen, oft al schoon niet ongeoorloft is, eenige sobere jockernyen met malkanderen te hebben, dat 'et daerom geen sonde sou sijn, ja geen lelijke sonde, sijn gewoonlijck be-

Martyr. *loc. Comm. Class.* 2. *cap.* 13.

Epictet. *Enchirid. cap.* 43.

Prov. XVII. 5.

Hildersh. *over Iob.* IV *Medit.* 19.

Martyr. *l. cit. Claſſ.* 11. *cap.* 11. § 63.

drijv' en neering daer van te maken? Daer by komende, dat oock die loſſe, ongebondene, en lichtvaerdighe *Danſſeryen* en reyen, die inde *Schouw-ſpelen* gebruykelijck zijn, onder de eerlijke bewegingen en ghebeerden van vrolijkheydt geenſins gerekent moeten worden, gelijk dat van vele getoont is, en onder allen ſeer krachtigh van *Ian Taffin*, in zijn heerlijk Tractaet vande *Boetvaerdigheyt* des levens, dat gy doch immers koopen en neerſtigh door-bladeren moet.

Taffin *van de Boetv. des lev.* 2. *Boek. cap.* 18.

Dina So hebt gy 't dan al mee op 't *danſſen* geladen, merk ik wel, *Apollos*, 'k ben daer ook wel ſulken lief-hebſter niet van, als van de *Comedien*: maer nu j' er evenwel van rept, en dat ook in de *Schouw-ſpelen* veroordeelt, moet ik u eens verhalen, wat my onlanx tot des ſelfs verſchooning voorghekomen is. 'k Was op een Bruyloft, daer men na de maeltijdt begon te *danſſen*; ſeker perſoon van groot verſtant ſogt my mee aen den rey te krijgen, dog ik weygerd' et met ernſt; waer op hy ook die beſcheydenheydt ghebruyckte, dat hy my niet meer en perſte. Maer na dat 'et *danſſen* gedaen was, quam hy weer by my, en begon ſeer ſoet met my te praten, my ſeer veel ſchijnbare dinghen voorſtellende, om my 't *danſſen* wat ſmakelijker te maecken: onder allen ſprak hy ſeer breed van de *Heer* van S[t]. *Aldegonde*, die vermaerde Man, dat namelijk die 't *danſſen* ſoo voorſprak: weet u *Eerw.de* daer ook yets van?

Apollos. Ia tog, *Dina*, men kan dat niet ontkennen: maer die goede en vermaerde

Heer

Heer, hoewel hy uytstekende in gheleertheyt en yver was, so heeft hy evenwel ook daer in sijn menschelijkheydt en swakheydt doen blijken. Behalven dat hy in sijn oordeel over dat stuk oock seer schijnt te slingeren. Nu wel rond uyt seggende, dat hy allerley *dansseryen* in ghewisse niet veroordelen kan; maer dan aen d'andere sijde weer verklarende, dat in alle *dansseryen*, en voornamentlijck in die van sijn tijden, yets verwijfts en guychelagtigs (*molle quiddam ac gesticulatorium*) was, 'twelck met de stadigheyt eens Christens niet over een komen kan; of, gelijk'er eygentlijk staet, *'t welck een Christen mensch onbetamelijk is*, noemende daerom deselve oock deurgaens met de naem van *dertele beuselingen, aenloksselen tot dertelheyt. ydelheyt, &c.* Waer uyt ick dan tegen ghemelten Heer aldus sou kunnen besluyten: 't Geen in sig selven yets besluyt, dat een Christen onbetamelijk en een dertele beuselingh, een aenloksel tot ydelheydt, ja d'ydelheyt selfs is, dat is, altijdt ongeoorloft: alle *dansserijen*, na sijn *Ed^s.* eygen seggen, besluyten yets in sig selven, dat een Christen mensche onbetamelijk is, &c. oversulx alle *dansseryen* sijn ongeoorloft. Maer oft al soo sy, dat enen *Marnix* de *dansseryen* voor-spreekt, wat kan dat gelden tegen soo ontelbare andere, diese veroordelen en tegen-spreken, gelijk ik daer van een gansche lijst, des noodts sijnde, sou kunnen bybrengen? Had die verstandighe Persoon, die u aen boord quam, voor 't *danssen* anders geen verschooning, so was 't seker al te so-

Et sane habet in se tum omnis saltatio, tum vero maxime ea, quæ hodie in usu est, molle quiddam ac gesticulatorium, *homine christiano* indignum Marnix *in Epist ad Adolph.* Pottelberg.

ber, om u daer over verleghen te vinden.

Dina. 'k Was'er ook niet over verlegen, maer wist alleen niet, of 't ook waer was; dat de *Heer* van St. *Aldegonde* so gevoelde; en daerom heb ik'er u eens na willen vragen. Neen, *Apollos*, die persoon had al vry wat meer voor 't *danssen* in te brengen.

Apollos. Wat was dat dog?

Dina. 'k Sal maer segghen 't gheen my 't waerschijnlijkste scheen: sijn E. stofte geweldich op 't sonderlingh profijt, dat'et *danssen* heeft, om 't lichaem in een behoorlijck fatsoen te houden; en hoe 't nu veel fraye luyden haer kinderen opsettelijk lieten leeren, om sich in de aerdighe swier van de hedensdaegse beleeftheyts-plichten manierlijck te kunnen houden: verklaerde my ook, dat soo yemandt daer gantsch niet van en wist, de selve dan wel uyt de geselschappen van *Iuffers* en *Heeren* mochte blyven, om dat soo eene daer niet anders als een boer of boerin sou geacht worden; sulken onderscheyt sou sich opdoen tusschen der selver en der anderer swieren en manieren. En daerom meende die goede *Heer*, dat'et niet alleen geoorloft, maer oock, om sich met de goede manieren van luyden van aensien te kunnen voegen, noodsakelijck was, sich somtijdts in matige *dansseryen* wat te oeffenen.

Apollos. Een schoon voorwendsel voorwaer, doch dat geensins nieuw, maer al oud, en dickwils beantwoort is. 'tSyn dan al-temael boeren en boerinnen, hoor ick wel, die geen *danssen* gheleert hebben? arme sta-

tighe

-tige voor-Ouders! hoe hebt ghy in eerlijcke geselschappen durven verschijnen, een desc ydele kunst soo door-ghebroken was? Arme misleyde Oud-Vaders, die dese goede-manier-kunst, dickwils met soo veel lelijcke namen, werckingen en eyghenschappen beswaert hebt! waer vervallen onse tijden niet toe! 'k gedenck by dese occasie aen de klachte van den vromen *Salvianus*, segghende: *ach wat is doch onder 't Christen volck de eere Christi, daer de groote luyden sondig moeten worden, op datse in geen verachting mogen komen!*

Ah quantus est in populo Christiano honor Christi, ubi nobiles mali esse coguntur, ne viles fiant! Salvian. *de Gubernat. lib.* IV.

Dina. De tijden waren doe anders, *Apollos*, alsse nu sijn: men kan niet ontkennen, of schier yder eeuw heeft sijn bysondere swier en manier van beleeftheydt: dan oefentmen die dus, dan weer anders, en dat is buyten alle twijffel middelmatig. Nu de beleeftheydt, die in de daghen onser voor-Ouderen en der Oud-Vaders gebruyckelijck was, heeft misschien sulcken postuer des lichaems niet gevordert, daer't *danssen* sulcken bequamen middel toe is, als wel die vande tegenwoordige tijdt.

Apollos. Soo moetmen dan, merck ick wel, (heel anders, als 't den Ouden *Hilarius* vattede) een geloove der *tijden*, en niet der *Euangelien* hebben! Ia dat is de saeck, daer't de wereldt gaern heen had: de swier van de tijden tot een stock-regel van de zeden te maken; als of Christus ons aen de *tijden*, en niet aen sijn *Woord* gebonden hadde. Wel is waer, dat de manieren en uytdruckinghen van beleeftheydt metter tijdt

Fides temporum non Euangeliorum. Hilar.

haer verandering krijgen kunnen, ghelijcl ook, dat de selve juyst alle, ten aensien van haer bysondere soorten, in Gods Woord niet bepaelt en voorgheschreven sijn; maer daer uyt volght evenwel niet, dat'er oock gheen quade en ongheoorlofde manieren van beleeftheyt souden kunnen onder loopen; of dat die gene, die anders in haer aert al middelmatigh sijn, niet na de gemeene regulen van *deftigheydt*, *zedigheydt*, *eerbaerheyt*, souden geschickt behoeven te worden; veel min, dat dan juyst alle die middelen geoorloft souden moeten sijn, diemen tot'et opvolghen van ghemelte manieren der beleeftheyt eenigsins noodsakelijk soude mogen agten; gelijk die goede *Heer* teghen u scheen te willen besluyten; want tot een geoorlofde saeck soumen wel een ongheoorloft middel kunnen gebruyken. Want neemt eens, dat'et by verloop van tijden de manier wiert, dat men, om beleeft en gedienstigh te schijnen, ten behagen van die men dan eeren wil, sijn hand of voet in't vier moeste steken, sou dat dan daerom al mee ghebillijckt en voor goet gekeurt moeten worden ? 't Is al weer de oude *Paepsche* dolingh, dat men alles voor gheoorloft wil maken, waer toe men maer dit of dat goed eynde kan voorwenden. Behalven dat men ook misschien vande nootsakelijckheydt van 't *danssen* tot de hedensdaeghsche beleeftheyt wel vry wat anders soude kunnen seggen, dat ik nu niet noodig oordeel.

Dina. Ik kan dat nu wel begrijpen, en sou wel schier geloven, dat my die *Heer*,

met

et dat voorwendsel veel eer soo een streek
in ter sijden heeft willen geven, van dat ik
et geestigh en aerdigh genoegh in mijn ma-
eren was, om dat ik quansuys geen dans-
n geleert hadde, als dat hy selfs seer veel
rachts daer in gesien heeft. Maer hy had
och wat anders, daer hy seer op drongh,
y seyde aldus: Indien 't danssen sonde
, soo is 't of daerom sonde, om datmen
't ghemeen sijn voeten met huppelen en
ringen daer in wat beweegt; of om dat-
ense in sulcken en sulcken order en na de
aet van't gesang of gespel daer in beweegt;
kan, seyde hy, om de *eerste* reden geen
nde zijn, want niemandt der Godts-ghe-
erde heeft oyt sulke bewegingen der voe-
n tegen-ghesproken. Soo moet'et dan
n de *tweede* reden zijn; en dat kan ook niet
esen: want, vervolgde hy, ik mag, als-
r gesongen wordt, mijn stem, als ik selfs
o de Clavecimbael speel, mijn handen en
ngeren na de maet wel voegen, wat reden
in der dan ter wereldt gegeven worden,
aerom ick ook met mijn voeten de selve
ryheydt niet gebruyken sou mogen? waer
eeft Godt oyt in sijn woordt mijn voeten
eer bepaelt en gebonden, als mijn stem,
ijn tong, mijn vingeren?

Apollos. Dat schijnt ten eersten aensien
el wat te zijn, hoe wel 't de eygen *inven-*
e van dien Heer al meé niet en is; de *Heer*
in *St. Aldegonde* gebruykt de selve tegen-
erping. Maer, gelijk ik seyde, 't schijnt
rat, maer 't is niet veel. Die voor-vech-
ers van 't *danßen* schermen dikwils soo wat

in

in 't wildt, sonder eygentlijk 't verschil raken. Wie vande Godts-geleerde hee oyt gedreven, datmen ook in 't gemeen si voeten niet enighsints na de maet soude m gen bewegen? Als op de Klocken gespee wordt, ghschiet dat immers deurgaens wie heeft dat oyt tegen-gesproken? Die over sulcx wel gheweten, alsmen de *dan* *seryen* als sondigh en onchristelijk veroor deelt, datmen dan door de selve die bl te beweging der voeten na dese of gene mae of regel niet alleen verstaet, maer dat gehee le *complexum*, of 't samen-ghestelde werk gelijk 't onder ons gebruykelijk is: al, da huppelen, om-armen, drayen, keeren wenden, en wat dierghelijke dinghen mee zijn, en dat niet alleen van een in 't byson-der, maer van Mannen en Vrouwen met malkanderen; en in sulke omstandigheden is 't, dat ook de oude dat gemaekte en gepa-ste bewegen der *voeten* na de maet met reden tegen-gesproken hebben. En daer op heb-ben 't de Predikanten en Godts-gheleerde ook altijdt geladen, en niet soo tegen yets, datmen maer versiert en opwerpt, en ey-gentlijk 't verschil vande saek niet en maekt. Wat dunkt u nu, *Dina*, van die gansche pleydoy uws verstandighen Heers voor de *dansseryen*, merkt ghy daer nu wel soo veel pits en krachts in, als ghy in den aenvangh meende?

Dina. Geensins, 'k sie wel dat 't et met moy praten niet te doen is, ontmoet hy my eens weer, 'k sal hem nu andere stof weten te leveren; niet te min breekt het *danssen* in

veel fraye huysen vast meer en meer deur, daerom wenschte ick wel, dat u E. my aer eens een vande alderkragtigste en klemenste bewijs-redenen daer tegen aenweest, dat ik de lief hebbers en lief hebsters daer n overtuygen mochte: 'k weet wel, dat t soo wat buyten ons oogmerck omloopt, aer evenwel is 't noodich, om dat ick veel et sulcken volck omga.

Apollos. Daer is niet aen gelegen, *Dina,* 'k u maer dienst doen kan; 't is mijn pligt erdwaelde zielen te recht te brengen. Wy ebben, na 'k de Son aenmerk, noch wel wat jds, om evenwel ons werck vande *Comeien* af te handelen, ondertusschen merkt gy venwel niet qualijk aen, dat 'et so buyten ns oogmerk wat is, hier veel van 't *danßen* e spreken. 'k Sal u daerom maer *dry* Schrifuur-plaetsen, die onwederleggelijck sijn, aer teghen aenwijsen. d' *Eerste* staet *Es.* II. van *vers* 16. tot 24. toe; alwaer de veeldrige dochteren *Sions*, in menichte van lingen, even soo afgeschildert worden; als onse hedens-daegsche Dans-Juffers; gelijk k geloov', datse selfs met geen geruste *conscientie* sullen durven ontkennen. d' *Andere* staet *Rom.* XIII. 13. alwaer den Apostel seyt, *Laet ons als in den dagh eerlijk wandelen, niet in Brasseryen en dronkenschappen,* &c. niet in *Brasseryen*, daer hebt gy een woord in de grond-tael, 't welck oock de *dansseryen* onder sich begrijpt, gelijk onse Nieuwe Oversetters op de kant dat duydelijck aen-tekenen. De *derde* staet by *Iob cap.* XXI. *vs.* II. alwaer hy dit tot een merk-

teken

teken van de Godlosen stelt, *datse hare kinderen uytsenden als een kudde, dat hare kinderen huppelen, en haer verheffen* (NB) *op den trommel en op de harpe*, onse Jeugt gebruyckt in plaets van dien 't geluyt van de *Violonsen*. Stelt uwe lief-hebbers en liefhebsters die passagien maer eens voor, en sy sullen krachts genoegh hebben, om haer de mond te stoppen. Behalven noch soo veel andere redenen, die by gemelten *Jan Taffin* en andere by gebracht worden.

Dina. 'k Heb dese en diergelijke plaetsen al mee wel by gebracht, maer kan evenwel die luyden niet overtuygen ?

Apollos. Dat is 't gebrek van die plaetsen niet, want die sijn overtuygende genoeg, maer van die luyden ; den welken dickwils, na Gods rechtvaerdigheyt, de Godt deser Werelt de sinnen verblindt heeft, datse noch kunnen noch willen geloven, maer de waerheyt in ongerechtigheyt t' onder houden, dat is, soo op haer ydelheydt en wellusten geset sijn, datse liever al de keerssen, die haer den gruwel daer van aenwijsen souden, uytblasen willen, als datse yets daer in verminderen of verlaten souden. D'*active* overtuygingh, dat is, het aenwenden van alle middelen, om ymant te overtuygen, is onsen plicht ; maer de *passive* overtuygingh, dat is, dat nu ymant juyst door die middelen in sijn hert ten vollen over-reedt vvord, dat staet in onse hand niet, maer alleen in de hand van den levendigen Godt. Niemands woorden vvaren meer overtuyghende, als die van *Christus* ; nochtans vvierdense niet

alle

passive daer door overtuygt. Dit moet
wel onthouden, *Dina*, vermits het, in't
straffen van eens anders sonden, seer groot
bruyk heeft.

Dina. Maer noch een woordt, *Apollos*,
ik hier afscheyde: 'k heb my dikwils
eten verwonderen, dat de Predikanten
dat lieve *danssen* noch telkens soo veel
orden maken, daerse toch wel bevinden,
t'et niet en helpt, ja 't somtijdts vele luy-
n daerom te meer doen willen, om datf-
soo ernstelijk over bestraft worden; sou
oversulcx niet beter zijn, datse maer stil-
egen, en dat gansche werk eens yders ge-
sse bevolen lieten?

Apollos. In generley maniere, soudense
n, dunckt u, die verdoolde gewissen soo al
valende heen laten loopen? moetense
e niet veel eer willens of onwillens (om Iud.vs.23.
o te spreeken) *uyt den viere soeken te ruc-*
n? 't gaet ook niet vast, dat'er niemandt
oor gebetert vvordt: en al vvas dat so, so
haer vvoordt noch evenvvel niet vruchte- Es. lv. 11.
os, maer 't *sal voorspoedigh zijn in 't gene,*
aar toe 't de Heere sendt; soo 't niet en
eyligt, ten minsten sal 't overtuygen. In-
en der Godts genade, in 't behouden der
ndaren, geen eer van heeft, ten minsten
lder sijn rechtvaerdigheyt eer van hebben,
n die hertneckige, indiense soodanige blij-
en, te verdoemen: vvant die sullen dan
iet kunnen segghen, datse van onderricht
n vvaerschouvvingh daer teghen ontbloot
jn ghevveest. Wort'er yemant erger deur
at is by toeval, altijdt sijnder *die sig aen 't*
woord

1. Pet. II. 8. *Woord ſtooten, waer toeſe ook gheſtelt ſijn*
als 't Gebodt quam is de ſonde uyttermate
Rom. VII 13. *ſondigende geworden* : tot den ſoodanighe
wort geſeyt : *die onregt doet, dat hy noch*
Apoc. XXII. 11. *onregt doe, en die vuyl is, dat hy noch vuyl*
worde : de Predikanten moeten daerom niet
ſwijgen ; *wee haer, indienſe niet en Euan*
geliſeren. 'k Weet wel, dat men ons daer
2. Chron. XXIV. 22. om wraekt en beſpot, maer *de Heere ſal*
ſien en ſoeken. Kunnen ſich de Dans-Juf
fers en Jonkers, of wie 't ſoude mogen ſijn
in d' ure des doods ſoo wel met haer getrip
pel en ghedans trooſten, als wy ons ſelven
met de beſtraffingh, die we daer tegen ge
bruyckt hebben, ſullen kunnen doen ; 'k
miſgun haer dat gheluk niet, maer vrees
dat haer d' uytkomſt ganſch anders leren ſal.
Ja ik ben verſekert, dat dien alder-door-
luchtigſten Oordeels-dagh ſoo klaer als de
Son tonen ſal, wie dat de zedigheyt, ſtich-
tinghe, matigheyt en eere Gods meeſt be-
vordert hebben, of de lief-hebbers en lief-
hebſters van dat ydel *gedans*, of die ghene,
die ſich met een heyligen, kloek-moedigen
en voorſichtigen yver daer altijdt tegen ge-
kant hebben : dan *ſal men ſien t' onderſcheyt*
Mal. III 18. *tuſſchen den rechtvaerdigen en den godlooſen ;*
tuſſchen dien, die Godt ghedient en die hem
niet gedient heeft.

Maer 't wort tijt, dat ick in mijn bewijs tegen de *Comedien* voort gaà : voeghe over ſulcx by 't even geſeyde, dat de ſelve niet min teghen eens Chriſtens *eerbaerheydt* en *ſchaemagtigheyt*, als tegen des ſelfs *deſtigheyt* en *zedigheyt* aenſtoten ; 't welk daer in

byſon-

ysonderlijk blijckt : Om dat inde selve et alleen vertooninghen van Vrouwen, aer ook Vrouwen in der daet, die anders et schaemte bekleedt behooren te sijn, so rymoedigliјk voor den dag komen, haer olle spelen, ja dikwils lange redenen voeen durven; regelrecht tegen 't woort van en Heyligen Apostel, die wil, *dat de Vrouen in de Gemeynte swijgen sullen*, want t *staet lelijk*, seyd hy, *voor de Vrouwen, atse inde Gemeynte spreeken*. Waer op on Oversetters wel aenteeckenen, *dat sulcks rijdt teghen de eerbare schaemte, die by de rouwen behoorde te zijn.*

Verecundia illic omnis exuitur. Cyprian. *de habit. virgin.* 1. Cor. XIV. 34. 35. Paulus. *in H. loc.* Estius *ibid.*

Dina. Maer *Apollos*, wat raekt dat seggen *Comedien*? wat komt dat daer by te pas? *Comedien* sijn immers de gemeynte niet.

Apollos. Dat is waer, sy hebbender ook en gemeenschap meè, maer als men 't geene oogmerk *Pauli* in dat segghen wel int, so wil hy dit maer te kennen geven: dat t tegen de eerbare schaemte der vrouwen rijdt, datse haer soo opentlijk in een groo versamelingh van menschen laten hooren. , wil den *Apostel* hebben, dat de vrouwen *de gemeynte* swijghen sullen, soo wil hy och veel meer hebben, datse in de *Comedi* swijgen; want strijt'et tegen de eerbare haemte, dat een vrouw opentlijck voor lke luyden, als'er in de Gemeynte komen, leen spreekt, veel meer strijt 'et daer teen, datse voor een ghemengden hoop van lerley slag van menschen, gelijk de *Comeen* daer uyt bestaen, spreken soude.

Dina. Maer *Paulus* schijnt daer niet soo

seer te zien op 't bloote *spreken* der vrouwen in een vergaderingh, als wel op haer *leeren* in de Gemeynte; dat is, hy wil niet hebben, dat de vrouwen enighsins in 't onderwijsen en prediken openbaerlijk voorgaen souden.

Apollos. Heel mis geraden, *Dina*, want hy begeert oock selfs niet, datse in de Gemeynte yets *vragen* of ondersoeken souden; maer hy wijst haer tot hare Mannen, om die t' huys hare bekommernissen voor te stellen. Siet vs. 35.

Dina. Maer sou dat dan ook so nauw luysteren, dat een vrouwe noyt in een vergaderingh een woordt spreken sou mogen?

Apollos. 't Is wat anders, dat een vrouw, in gheval van noodt, of in een seer nuttighe saek somtijts in een vergaderingh yets seyt; gelijk ook, dat een Koningin of Vorstin, sittende in haer eyghen raedt, 't woordt eens moghte voeren; wat anders datse buyten noodt, in een onnutte en onprofijtelijke saek, blotelijk om uyterlijck gewins wil (gelijk 't soo in de *Schouw-spelen* toe gaet) lange redenen voeren soude. 't Seggen des Apostels slaet op het *laetste*, niet op het *eerste*; en sulcx om de reden, die ik terstont uyt onse Oversetters bygebracht hebbe. En staet hier eens voor al wel waer te nemen, dat in de uytvlugten, die men tegen de bewijsen, waer mee men de *Schouw-spelen* bestrijdt, gewoonlijk inbrengt, deurgaens dit bedrogh gebruykt wordt, datmen *a dicto secundum quid*, ghelijckmen in de Scholen spreekt, besluyten wil *ad dictum*

sim-

implициter, & *vice versâ.* dat is, datmen
altijdt in deser maniere reden-kavelen wil:
dit of dat, by exempel, *boerteryen te ghe-
bruyken, in de Gemeynte te spreken &c.* is
in sulken en sulken manier niet gheoorloft,
versulx is't dan enkelijk en 't eenemael niet
gheoorloft: of dit of dat is enkelijk wel ge-
oorloft, soo is 't dan ook in dese of gene ma-
nier wel ghe-oorloft; 't welk doch gansch
niet en volgt, ghelijk ik in duysent andere
ghevallen soude kunnen aenwijsen.

Dina. Ja maer strijt'et tegen de eerbare
schaemte van een vrouwe in een grote verga-
dering te spreken, soo maghse dat selve dan
noyt doen; want noyt maghse yets doen,
dat haer schaemte en eerbaerheyt te na gaet?

Apollos. Dat is waer, maer dat spreken
gaet, in geval van *nood*, of eenig bysonder
gewichtigh *profijt* haer eerbaerheyt niet te na;
soo weynigh als 't de schaemte van een eer-
lijke vrouw te na gaet, datse de leden, die
haer anders d'eerbaerheyt belast te verber-
gen, in geval van *kanker, vuur* of eenige an-
dere quade gestalte, voor de ogē des genees-
meester open leyt. Daer by komende, dat
als al somtijdts eens een eerlijke Vrouw uyt
nood in een Vergadering yets spreken moet,
sy dan noch evenwel deurgaens de tekenen
van schaemte in haer gelaet, woorden of ge-
baerden uytdrucken sal; maer wijst my *Dina*,
hier eens een voorbeeldt van in een van uwe
lieve en schaemteloose Toneel-speelsters!

Dina. 'k Beken, dat ik daer langh na soe-
ken sou moeten: maer als dat volkje oock
so schaem-achtigh was, dan sou 't tot sul-

ken werk niet bequaem wesen ; en daerom dunckt my, dat men oock in haer wel wat meer, als in een ander sou kunnen over 't hooft sien. Sy hebben, om de waerheyt te seggen, al mede een noodsake, om in de *Comedien* te spreken ; sy moetender de kost mee winnen ?

Apollos. Sy moetender de kost mee winnen, om datse willen ; even gelijk de *Hoere-waerden* oock doen ; maer wie heeft haer genoodsaekt, om die hanteringh voor een andere uyt te kiesen ? haer noodsake is dan niet onvermijdelijk, maer moetwillig, en daerom alle verschoninge onweerdig.

Maer nog is 'er al meer, *Dina*, dat u van de Schouw-spelen af keerigh behoorde te maken; want behalven, dat 'er deurgaens de zedigheyt en eerbaerheyt in ontbreeken, wat over-een-komst hebbense doch ook met die
Act. II. 46. gulhertige en openborstige *eenvoudigheydt*, die sulken soeten cieraet van een rechtschapen Christen is ? moet 'et niet schier alles
Eph. IV. 14. vermomd en bedeckt daer in toegaen? soo dat 'er by na niemant der Speelders te voor-
Matt. X. 16. schijn komt voor 't gheen hy *waerlijck* is, maer al in een andere ghedaente, en voor 't
Ps. XXVI. 4. geen hy *niet* en is ; de slechtste persoonen dikwils Koningen en Vorsten vertoonende, daerse de minste over een komingh niet mede en hebben ; en so schuwtmen daer het licht :
Ioh. III. 20. daer nochtans niet de vrome en oprechte, maer die de sonde doen, de haters van het licht zijn. Waer by dan noch komende, dat de *Vrouwen* soo menigmael in 't gewaedt van Mans, en de *Mans* in dat vande Vrou-

en op 't *Tooneel* verschijnen, soo is dat nog en merkelijke verswaringh van die onchri- elijke vermom-mingen. Dewijl der een ytghedruckt ghebodt is, Deut. XXII. 5. *at' et kleed eens Mans aen een Vrouwe niet n sal komen, en dat een Man geen kleed van en Vrouwe sal aentrecken; want al wie sulx oet*, seydt de H. Text (verstaet buyten ood, en tot wegh-nemingh en verduyste- ngh van't onderscheyt tusschen Mans en rouwen, gelijk 't soo in de *Schouw-spelen* eschiet) *die is den Heere eenen gruwel*;

Balduin. *de cas. Consc. lib.* IV. *cap.* I. *Cas.* I. 2. Quintilian. *lib.* 5. *cap.* 9. Camerar. *Horar. subcis. cent* I. *cap.* 24.

Dina. Dat is uw' verklaring so, *Apollos*. k hoorde onlanghs seecker geleert Man een eel andere uytleg daer over doen. Hy sey- e, dat'et grond-woord, dat daer gebruyct vort, en door een *kleed* vertaelt is, eygent- jk een *wapen* betekent, en deur ghevolgh aer gesien word, op die maniere der Hey- lenen, waer doorse, sullende aen de Af- odinne *Venus* offerhande doen, ter eeren an des selfs Boel, *Mars*, hare klederen ver- nderden, en wel bysonderlijck de krijgs- vapenen van de Mannen de Vrouwen aen- rocken. En so meende die *Heer*, dat'et oog- merck van die plaetse maer was, die Hey- ensche en Afgodische manier van doen den sraeliten af te raden, en geensins alle ver- visseling van klederen te verbieden.

Dieterich *Antiqq. Biblic. part.* III. *pag.* 7. Concil. *Elib. can.* 57 *& Gangrens. can.* 14. 17. Kirchman *de Funer. Rom. lib.* 2. *cap* 16. *pag.* 225. Plutarch. *in Caesare.*

Apollos 't Was te wenschen, dat sommi- e geleerde luy soo verkeert niet en waren. Daer is een onder de *Ioodsche* schrijvers, die sulken glosse over dien text maeckt, en iet terstondt vindmen Christenen, die dat oor goed op nemen, als 't maer dienen

Maimon. *More Ne. part.* III. *cap.* 38.

kan, om de lusten des vleesches voor te spreken. Die goede *Man* most bewesen hebben, dat'et geseyde grond-woord *Celi* maer alleen een *wapen* beteeekent, en oock niet voor een *kleed* genomen kan worden; maer daer sou hy werck aen ghevonden hebben. 'tBeduyt eygentlijck allerley *tuygh* of ghereetschap, en wordt in dit selfde vers vanden H. Geest door een *kleed* vertaelt. Siet oock *Levit.* XV. 4. 'k seg oock niet, dat allerley verwisseling van klederen hier verboden werdt: maer die buyten nood, en tot verduystering van 't onderscheyt tusschen Mannen en Vrouwen gepleeght wort, om datse, seyt hier over den wel-Ed. *Iunius*, de *nature opentlijck nabootsen. en de natuerlijcke eerbaerheyt bestrijden. die sig soo veel maghts aenmatigen, datse 't onderscheyt der sexen, dat is, der Mannen en Vrouwen onder een vermengen, 't sy dan, dat sulx ernstelijck geschiede of* (let wel) *uyt jokkernye en in een Schouw-spel.*

Iunius. *in Deuter.* XXII. 5.

Maer al was dit noch al inde Comedien so quaed niet, *Dina*, gelijck't immers is; so is 't ten minsten onlijdelijk, dat'er den alderheerlijcksten name Gods deurgaens soo in misbruyckt wordt. Want moetender niet dickwils, indien 't spel sijn rechte geur en aerdigheydt hebben sal, velerley hooghe betuygingen, suchtingen tot God, ja vervloekingen van andere, by dien alderheyligsten name, of noch dickwilder by die vande Afgoden, dat doch oock seer schrickelijck is, van de Speelders gebruyckt en vande aenschouwers aenghehoort worden?

ſou dat dan noch wel enigſins, van u of van
n ander met die eerbiedigheydt, diemen
en grooten God ſchuldigh is, over een
bracht kunnen worden? want hoemen 't
emt, 't ſy men Gods naem daer gebruyct
der Afgoden naem, beyde is 't ten hoog-
en af-ſchuwelijck; want d'eerſte magmen
et ghebruycken ſonder *eerbied*; d'andere
et ſonder *verfoeyinge*: en wat opmerking
lt'er doch over 'teen en 't ander by de *Co-*
edie-Speelders? ja niet alleen by de Speel-
ers, maer ook deurgaens by de toehoorders
n ſienders? laetſe hier haer zielen voor den
eere eens ontdecken, en betuygen, ſof 'et
ert hebben, datſe daer over altijt ſo aenge-
ten ſijn, als 't wel behoorde; dat 'et telckens
een *doodſteeck in haer beenderen is*, alſſe Pſ. xlii.
ier ſoo ydelijck den naem hares Godts te 11.
erde hooren brengen, of hooren moeten, dat Hoſ. ii.
e vuyle Afgoden (wiens *namen op onſe lip-* 16.
en niet behoorden te komen) ſoo dikwils, Pſ. xvi. 4.
n dat wel, om maer d'ooren te vermaken, en
e menſchen 't gelt af te knevelen, aen ge-
oepen en aenghebeden worden. En paſt
it dan voor Chriſtelijcke herten wel, datſe
n ſulken geluyt haer genoegen noch ſchep-
en, ja haer gelt daer voor nog uytgeven ſou-
en? Ondertuſſchen is deſe aenmerkinge te-
en de *Schouw-ſpelen* inder daet ſo krachtig,
at ik meer als eens bevonden heb, dat die
ene, die anders al ſeer hevige voor-vechters
aer van waren, ſich t'enemael verlegen daer
nee vonden; niet durvende ontkennen, dat'er
lke miſbruyken van Gods Naem, of aen-
oepingen der Afgoden dikwils in de *Come-*

 dien

dien te pas komen moeten, maer sich allee met eenige sobere praterijtjes en omwegjes die ter saek niet en dienden, behelpende.

Dina. 'k Sie daer oock wel soo yets in maer moet 'er evenwel, onder verbetering dit tegen seggen; dat, als somtijts de *Schouw-speelders Iupiter*, *Saturnus* of eenige ander Heydense *Afgoden* al schijnen aen te roepen dat dat dan de gebeden en aenroepingen de *Schouw-speelders* niet en sijn, die verfoeyer die geseyde Afgoden; maer 't sijn de gebeden en aenroepingen van die personen, wiens rolle sy dan spelen. Sy bidden noch Godt noch de Afgoden aen, maer verhalen alleen in hare redeneringhen, hoe dese en gene of tot Godt of tot de Afgoden ghebeden hebben. Als ymant verhaelt, hoe een ander gevloekt heeft, en hy gebruykt in dat verhael des vloekers eygen woorden, sal die dan voor den vloeker selfs gehouden moeten worden?

Apollos. Dit schijnt soo al een loose greep van u te sijn, *Dina*; gy wilt, hoor ik wel, de *Schouw-speelders* niet anders als d' *History-schrijvers* aenmerken, hoe gegront of ongegront sulx sy, sal ik terstont aenwijsen. Merkt nu alleenlijk, 't geen ik daer even al geseyt heb, dat ook selfs 't verhael van de gebeden tot den waren God niet mag geschieden sonder *eerbied*; tot de Afgoden niet sonder *verfoeying*; en dat geen van beyde tot een stoffe van spel of vermaeck verstrecken mag; past dat nu eens op de *Schouw-speelders*, en siet eens, indiense al schoon als bloote History-schrijvers aengemerkt moesten

en worden, offe niet nog evenwel gedurig gen al die dry onwederſprekelijke reghels nbeſchaemdelijck aenſtooten. Toont my ens, haer eerbied, alſſe den waren Godt, n hare verfoeyingh, alſſe de Afgoden noe-men; en waer toe ſtrekt dat beyde doch an-ders, als om maer haer eygen beurſen met geld, en der toeſienders herten met vleeſch-lijke vreugde te vervullen? Hier moet ghy u al wederom met al uw' *Comedie*-ſuſters verſtomt voor blijven.

En noch immers ſo weynig ſult gy kunnen egghen, als ik u na de deugt van *ſoberheyt* eens vraegh, of gy die ook in de *Comedien* wel vinden kunt. By voorbeeld: lijkt 'er dat wel wat na, dat men daer den ſeghen, die men van Godt heeft, tot ſulke onnutte en ydele dinghen gaet aenlegghen? is dat Godt van ſijnen goede ver-eeren, en van de eerſtelinghen aller ſijner inkomen, dat men noch luſt heeft, om d' onteeringh ſijnes ko-ſtelijcken Naems, en 't aenroepen van der Heydenen Afgoden, die ſijn onlijdelijke te-gen-vryers ſijn, ſoo dier te koopen? is ons een kort-ſtondigh ooren- of oogen-vermaek ſoo veel waerdig, en de liefde en eerbiedig-heydt tot onſen Godt ſoo weynigh? want ziet eens, wat 'er niet al geld, in 't opvol-gen en aenſtellen van die lieve *Schouw ſpe-len*, verquiſt moet worden? Wat moeten niet de Speelders met een deel koſtelijcke en cierlijke Klederen verſien ſijn! de welcke, offe ſchoon geenſins ſoo dierbaer ſijn, alſſe wel ſchijnen, evenwel noch al vry wat on-koſten ver-eyſſchen, eerſe op ſulken manier

Prov. III 11. 12.

Belcamp. *Hor. Noviſſ. part.* 2. *cap.* 14.

Ameſius *de Conſcient. lib.* 5. *cap.* 39.

te bekomen en toe te ſtellen ſijn. En waer-lijk, waer toe dit verlies ? wat beroeping, wat reden, wat noodſake hebben die men-ſchen toch, om ſoodanigen neeringh, mee als eenighe andere aen te vatten ? wat ver-heerlijking heeft'er Godt van ? wat werm te hebbender Chriſti naeckte leden, dae men anders nauwlijcx een oudt hemdje o ſchortje voor ten beſten heeft, van ? wa ſtichting hebbenſ'er ſelfs, of enige andere van ? En waer toe al dit overtollig cieraed en gewaed dan anders, als om maer der ſel-ver gierige en baetſuchtige handen en herten te verſadighen ? Is dat dan het eynde, waer toe ons de Heere de klederen en vercierin-gen ghegeven heeft ? En wat komt dan by deſen allen noch niet een over-ſchandelijke *tijd*-quiſting ? wat moetender niet dikwils uuren en dagen verſleten vvorden, eer men al dat tuygh in ſijn behoorlijke order heeft ? ja hoe veel uuren kunnen dickvvils ſommige verdoolde herten niet zitten, niet alleen om te zien, maer ſelfs ook om te vvagten eerſe nog yets ſien? daerſ'et dikwils anders ſo drok hebben, en niet een uurtjen uytbreken kun-nen, om Godts vvoord te leſen of te hooren. En och die koſtelijke tijdt! daer de eeuwig-heydt aen vaſt is, daermen ſulken nauwen rekenſchap van geven ſal; die ſoo ſnel ver-byloopt; die ſoo uytgekogt behoorde te worden; en daer ſoo veel rampſalige Zie-len ſoo veel om doen en lijden ſouden, ſoo-ſ'er maer een kleyn gedeelte, om haer nog te bekeeren, van weerom krijghen moghten! die dierbare ſchat, ſegh ik, die wordt daer

Ad concionem Dei deſides ingredimur, quod ſi Citharædus vel mimus advocaret Civitatem, omnes accurrimus, & dimidium diei ſub dio in Theatro conſumimus. Deo autem nos per Prophetas & Apoſtolos alloquente oſcitamus etiam ſub te-

ſoo

sorgheloostijk verdaen en verachteloost. Weet wel, dat'er geen vermakingen kun-n zijn, of men moet'er tijdt toe hebben ; er soo ruym, soo overdadigh, en in sul-n werck, als een yeder weet, dat in de *hou*w-*spelen* omgaet, wat wel-besteder n zijn tijdt sal dat kunnen voor-pleyten ? n was 't de tijdt en beurs vande *Speelders* ch alleen, die daer wat lijden most ? int die treckender nog weer voordeel uyt. aer (op dat ick van de *tijdt* niet meer en gge) ook het geldt van de *Aenschouwers* ach daer geensins vry gaen ; 't komt daer n op een kleyn penninxken niet aen ; de urs is dan open en de handt mildt, om ter de beste plaets op de stellagie te mogen bben. Ick kan 't niet swijgen, sey se-r Roomsch Bisschop wel eer, aen de Duy-l wort meer gegeven in de *Schouw-spelen*, s aen Christus en zijn Apostelen. Indien mmige 't *facit* eens getrouwelijk op maek-n, van 't geense wel jaerlijcx aen dese y-lheydt besteden, en sy gaven dat liever n den armen, soo wil ick haer wel selver gters laten zijn, by wiese met haer geldt ger winst ghedaen souden hebben, of by Speelders of by Godt, diewe 't immers p renten doen 't geenwe aen den armen ge-en.

ēto : ad animæ salutem nemo tanta alacritate accurrit, quam quidem ad spectacula. Chrysost. *in Matt.*

Leo *Sermon. in Oct. Petri & Pauli.*

Augustin. *in Iohan.* XVI.

Dina. Dit doet alles weynigh ter saecke, *A*pollos, hoewel ghy soo beweeglijck voor en armen pleyt, want die krijgen daerom iet te minder. Ick kender wel veel,en sou 'er, sonder roem ook mijn selven wel on-ler mogen stellen, die somtijdts inde *Come-*

dien gaen, maer evenwel seer goedt a[..] zijn.

Apollos. Dat kan wel wesen: maer [..]ter blijft dit in 't gemeen waer, dat 't g[..] gy aen de *Comedien* geeft de armen niet h[..]ben kunnen. Als gy yets aen de *Schou*[..]*spelen* besteedt, dan geeft gy ten minsten [..] kennen, dat gy 't geen gy aen haer bestee[..] wel missen kundt, of immers wel miss[..] wilt. Nu als ghy yets wel missen wil[..] en d' armen komen dan met die Speelders [..] tegenstellingh, soo laet ick u selfs eens oo[..]delen, wie dan van beyden de naeste tot d[..] gifte behoorden te wesen, of die lieve Spee[..]ders, of de armen? en so gy 't dan aen d[..] Speelders te kost legt, en gy gaet de arme[..] voorby, of ghy u dan wel versekeren kunt dat gy den armen niet te kort gedaen hebt. Vele zijnder, die, als maer de Hoge magte[..] ghenood-drukt worden, eenighe swaerde[..] lasten op de Ingesetenen te leggen, dan terstont wel gnorren en tegen-spreken souden, maer, hoe veel oock de *Comedien* van hare penninghen verslinden, daer kreunense niet eens over. Wordende soo oock, selfs in dese tijden, 't seggen vanden grooten *Augustinus* eenigsins bewaerheydt, dat 'er tegenwoordigh meer, met ghewilligheydt, voor een overtollig vermaek aen de *Schouwspeelders* gegeven wordt, alsmen in die tijden (teweten van de Romeynsche Oorloghen) voor de uyterste behoudenisse des Landts aen de Legers der Krijghs-Knechten geven wilde. *Dina.*

Pro super-flua volup-tate plura nunc donan-tur Histrio-nibus, quam tunc Legio-nibus pro extremâ sa-lute donata sunt. Au-gust. *de Ci-vit Dei lib.* 3. *cap.* 19. *Cal.* Rodigin. *Antiqq. Lect. lib* 8. *cap.* 9.

Dina. 'k Weet niet, *Apollos*, wat ghy
er soo veel van segghen meugt, als of de
nen by mijn *Comedy*-kijken te kort qua-
n, daerse veel eer haer voordeel daer by
bben ; want immers weet ghy wel, dat
n groot gedeelte van't geenmen daer geeft,
profijt van den armen besteedt wordt.

Apollos. Men kan wel niet ontkennen, Voet. *Politic. Eccles. Part.* 1. *lib.* 2. *Tract.* 111. *pag.* 936.
't is voor den armen even veel, met wat
edt of quaedt ooghmerk, 't geen sy ont-
ngen, aen haer gegeven wordt, maer dat
voor den gever niet even veel ; soo dat gy
n daer mede uvv' gheven tot de *Comedien*
et verschoonen kunt : want hoewel den
men buyten allen twijfel van dat gegeve-
enighsins wel vaert, soo is evenwel uw'
neven daerom niet te beter : de reden is,
n dat gy de minste hulp of verlichting van
en Armen in uw' *Comedy*-gaen niet voor
ebt, maer u gelt alleen uytgeeft, om wel *Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsi, vel ipsa.*
mogen sien, of lichtelijk ook (gelijk 'er
at veeltijts onderloopt) om wel gesien te
orden, en had gy daer geen hoop toe dan
out gy lichtelijck de minste gedachten niet
ebben, om dat selve gelt of een gedeelte
aer van aen den armen te gheven ; soo dat
t dan, ten opsigte van u, maer puur toeval-
g is, dat de armen uyt uw' *Comedy*-kijken
enig voordeel trecken. Ja al had gy ook
psettelijk voor den armen enigh goed daer
nee te doen, soo sou dat evenwel alleen u-
ven handel niet billijken kunnen, om dat al
le vrage hier valt niet over 't eynde, dat gy
hebt, maer over 't middel, dat gy tot dat
eynde gebruykt ; 't eynde kan wel goet sijn
en

en 't middel quaed, ghelijk ik te voren ſeyt hebbe. Den armen wel te willen d is een ſeer goedt eynde, maer of dat doo *Comedy*-gaen gheſchieden mach, dat i vraeg; 't welk gy dan niet als voor bewe opnemen, maer met grondige redenen veſtighen moeſt; veel min 't heele mid voor goet keuren, om dat 'et eynde, dat daer in voor hebt, goet is, want dat is al w die oude Paepſche dvvaling, die ik al me als eens ontdekt hebbe.

Dina. Is dat geen ſpiegel-vegten, *Apo los*, ſoo weet ik niet wat'et is: Daer ev ſeyd' gy, dat de armen door 't *Comedy*-ga van my en van andere te minder kregen, laet ghy dat weer varen, en bewijſt alleen dat mijn *Comedy*-gaen niet ghebillijkt ka worden, om dat 'er de armen te beter doo varen; en ſoo laet ghy 't eerſte loopen, e ſchijnt nu genoeghſaem toe te geven, dat'e in 't *Comedy*-gaen, 't zy dan met mijn o eens anders oogmerck ſoo 't wil, geen ſcha maer voordeel voor den armen gelegen is?

Apollos. Neen, *Dina*, ick ſpiegel-veg niet; 'k heb eerſt na mijn voornaemſte oogmerck ('t welk is te toonen, dat'et *Comedy*-gaen door gheen voorwendſelen ghebillijkt of goet-gemaeckt kan vvorden) willen antvvoorden. Dat gy nu daer uyt beſluyt, dat ick u toe ſtaa, dat de armen meer krijghen, nu der *Comedien* zijn, alſſe anders vvel krijgen ſouden, is een groot miſverſtandt: 'k heb vvel toegegeven, datſe uyt'et gegevene tot de *Comedien* enighſins vvel varen; maer geenſins, datſe, ſoo der

die

e niet en vvaren, dan minder hebben fou-
n; ja 'k geloov' 't eenemael het teghen-
el: vvant indien gy en andere uyt de *Co-*
die bleeft, dan fout gy dat gehele geldt
n den armen kunnen gheven, daerfe nu
ifschien maer een darde of vierde part van
ijgen: ook leert de ervarentheyt, dat die
rden, die op die en andere ydelheden fo
t ghefet zijn, deurgaens feer bekrompen
herten ontrent de armen vvorden. Haer
urs heeft met en om dat wereltfche fo veel
lijden, datfe 't dickvvils noodfakelijck
't aldernauvvfte in andere dinghen over-
ghen moeten, indienf'et gaende fullen
uden. Behalven dat ook dickvvils de
medien in plaets vande Kerk-gangh ghe-
uykt vvorden, dat is, datmen uyt de
rk blijft, om die ydelheden by te vvo-
n; en vvat dunkt u, moeten dan de Dia-
nen die giften in de Kerk niet miffen, die-
anders lightlijk ontfanghen fouden? op
ik fvvijge, dat'et opvolgen fulker ydel-
len de herten in 't ghemeen ook vry feer
Kerkgaen aftreckt, 't vvelk dan deur-
ns al meé tot nadeel van de armen uyt-
t. Dit kunt gy niet ontkennen, *Iufrouw*,
elijk ook niet, dat 'er in de *Comedien* e-
foo vveynigh op de *liefde*, die men mal-
nderen fchuldigh is, gelet vvord, als op
ige andere der Chriftelijker deughden.
e forght daer in doch, dat hy den vromen
t bedroeve, en den fwackē niet en ergere?
Moet u hier de vvoorden van den ver-
erden *Rivet* eens verhalen, die evenwel
n Engels Schrijver (vvant daer durv' ik
fchier

ſchier niet eens van reppen, om datſe d[…]
gaens de naem van *Puriteynen* by de We[…]
ſche menſchen hebben) maer een vroom[…]
Godſalig Franſchman gevveeſt is: op ſel[…]

Rivet. *in Decal. pag.* 1412.

„ plaets ſeydt hy aldus: Indien al yma[…]
„ ſonder eygen gevaer uyt de *Schouw-ſp*[…]
„ mogt kunnen komen, ſo is, hy evenv[…]
„ daerom van alle ſonde niet vry te ſprek[…]
„ ten minſten niet van gegeven ergernis, […]
„ treckende door zijn voorbeeldt andere […]
„ dat gevaer en tot die ſonde. En, wat mee[…]
gy, is dat dan wel na de liefde gehandelt, […]
men ſijn naeſten ſulken aenſtoot geeft? […]
vvat vvorden niet vele herten door dat bo[…]

Tertull. *de Spect. cap.* 24.

ſe vverk ontſticht? de Leeraren, die ni[…]
mogen nalaten daer teghen te yveren, g[…]
quelt? de handen der godloſer en vverel[…]
ſcher menſchen geſterkt? voornamentlij[…]
als dan noch ſomtijts ſoodanige, gelijk gh[…]
en een ander, die de naem van Godſaligh […]
ſijn, hebben vvilt, ſich mee daer toe ver[…]
rucken laten. Al vvas dan dit vverk in zij[…]
ſelven middelmatigh, ghelijk 't niet en is[…]
devvijl 't evenvvel ganſch niet noodſakelijc[…]
is, en 't de vvereltſche menſchen mae[…]
blotelijk tot koeſteringh harer vleeſlijke[…]
vvelluſten ghebruyken, behoorde ſigh da[…]
evenvvel een Chriſten niet veel liever dae[…]
van 't onthouden, als voor een ſcherm en[…]
ſchilt der ydeler *Comedy*-kijckers te vvillen[…]
verſtrecken? gelijk 'et vvis en ſeker is, dat[…]
de ſelve niet ſoo ſchijnbaers hebben, om ha-
re ydelheden te verantvvoorden, als 't ex-
empel der Godſalige, die haer daer in na-
volgen.

Dina.

Dina. Wel, wel, *Apollos*, als ick na waerheyd spreken sal, soo moet ick bekennen, dat gy my daer al seer bondige en aenmerkelijke dingen geseyt hebt: maer, na my dunkt, slaen die evenwel veel meer op 't aenstellen en *spelen*, als op 't *besien* en beschouwen van de *Comedien*; daer 't evenwel tusschen u en my meest op aen komt; want, wat leyd my aen de *Schouw speelders*? sondigen die in haer werck, dat mogen sy verantwoorden, als ick dat sonder sonde maer aensien mach; en soud'er oock in dat bloote toekijcken sulcken groten quaed steken?

Apollos. Ja waerlijck, *Dina*; en hoe droomt ghy soo, dat de opgeseyde dinghen niet soo wel tegen 't *besien*, als tegen 't *spelen* der *Comedien* dienen souden? selfs mijn letste woorden spreecken noch meer van 't *sien*, als van het *spelen*. Ja selfs daerom, om dat die selve dingen dat spelen veroordelen, soo moetense oock teghen 't besien van dat spelen toe-gepast worden: vermits d' oude Leeraren deurgaens de *Speelders* en *Aenschouwers* al in enen graed gestelt hebben. *De handelaers en aenschouwers*, seyt *Salvianus*, *maken hier t' samen eene misdaedt.* En *Chrysostomus*: *warender geen aenschouwers, daer waren geen Speelders.* Of, gelijk wy seggen, warender gheen heelders, daer en waren geen steelders. 't Is ook seker, dat die gene niet alleen, volgens 't Godlelijke recht, *des doots weerdigh sijn*, die de sonde doen; maer *ook die gene*, *die een wel-gevallen hebben in die ghene diese doen.* Nu als men sijn tijt tot'et besien der *Schouwspelen*

Salvian. *loc. cit. Sola spectaculorum impuritates sunt, quæ unum faciunt & agentium & adspicientium crimen.*

Chrysost. *Homil. 6. in Matt.*

Rom. 1. 32.

ſpelen beſteedt, ſijn geld daer toe geeft, ſ
hert daer op ſet, toontmen dan niet genoe
datmen vermaeck heeft inde gene, dieſe ae
Thom. 2a. ſtellen? 'tIs een ſchrickelijcke ſonde, ſey
2æ. *quaeſt.* een *Paeps*, dog ſeer vermaerd Leeraer, *Th*
168. *artic.* *mas Aquinas*, den *Schouw-ſpeelders* voor
2. 3. bedrijv' harer ſonden noch gelt toe te geve
En *Gregorius* over *Iob*, 'tgheen men ni
Gregror. mach begeeren, mach men oock niet *aen*
in Job. cap. *ſchouwen.* Ia, *Dina*, waerom ſoumen nie
31. *verſ.* 1. moghen ſegghen, dat ſelfs de ſonde vand
ſpeelders in eenigerley opſight noch minde
was, als die vande *aenſchouwers*? vermit
de *ſpeelders* noch ſeggen kunnen, dat ſy da
ſpelen uyt nood doen (hoewel haer dat nie
verſchoonen kan) en, gelijck meermalen ge-
ſeydt is, om de koſt daer mee te winnen
waer mee ſich evenwel de aenſchouwers met
geen waerſchijnlijckheyd behelpen kunnen.
Byſonderlijck ghy niet, die ghenoeg met
middelen van den Heere geſegent ſijt. En
dacht ghy oock eens te recht, mijn *Vrien-
dinne*, wat een nauwen opſicht de Heere
op al de leden uwes lichaems wel heeft,
ghy ſoud lichtelijck in dit miſbruyck uwer
ooghen ſulcken kleynen ſwarigheydt niet
1. Sam. VI maecken. Was 't niet maer een gheſicht
19. der ooghen, waer mee die van *Bethſemes*
die groote plaegh op haren halſe haelden?
Hoor oock eens, wat den Prediker tegen
Eccleſ. XI ſijnen leerlingh ſeydt: *verblijdt u, o jon-*
9. *geling, in uwer jeught, en laet uw' herte u
vermaken in de dagen uwer jongelingh-ſchap,
en wandelt in den wegh uwes herten, en in
de* aenſchouwingh uwer oogen, *maer weet*

dat

t Godt u om alle dese dingen voor zijn gerig- sal doen komen. Ia is dat de reden oock et, waerom de Godtsalige soo menigmael n 't goedt gebruyck harer oogen beschre- en worden: Iob *maeckte een verbondt et zijne oogen*; *David* bad teghen de ver- ydinge sijner ooghen; 't is een print en *haracter* van een regtvaerdige, dat *hy sijn gen niet op en heft tot de drek-goden van 't uys Israels*, en wat soud' hem dan passen, t hy dat tot sulke gestagene en besmettelij- e ydelheden, als de *Comedien* sijn, doen sou- e: te meer, daer hy doch die zijne oogen t soo veel andere nodiger en nutter din- hen van doen heeft; tot 'et lesen van Godts oordt, 't beschouwen van Gods werken, 't eschreyen zijner sonden, 't uytvoeren sijner eroepinge &c. Gelijk dan ook om de selve den die gene, die in de eerste Kerk tot den oop toegelaten wierden, die statelijke be- fte doen mosten: datse *versaekten de uyvel, de* Schouw-spelen *en alle zijne erken*. 't Welk ook soo verre gingh, dat voor versakers van 't gheloof ghehouden ierden, die eenmael desen eed ghedaen ebbende, daer na hare ogen tot de *Schouw- pelen* weer leenden.

Iob. xxxi. 1.
Ps. cxix. 37.
Ezech. xviii. 6.
Salvian. *de provid. lib.* 6.

Maer, om nog al yets meer vande *sake* lfs te seggen, waer uyt dan, gelijk nu ghe- ydt is, de sondelijkheydt van 't *besigti- en* daer van oock volght, soo heeft 'et my ok altijt seer vremd gedaght, dat die gene, ie Christenen willen zijn, nogh dickwils o yverigh voor die vuyligheydt pley- en, daer ook selfs de verstandigste Hey-

Plato. *de Repub. Dial.* 8. 10. Ariſtotel. *Politic. lib.* 7. *cap.* 17. & *lib.* 8. *cap* 3.

denen, anders maer *natuerlijke menſch* *ſijnde en den geeſt niet hebbende*, ſulken a keer van gehad hebben, gelijk ik u, des noo ſijnde, uyt *Seneca*, *Iſocrates*, *Plutarchu* *Tacitus*, *Valerius Maximus*, *Cornelius N* *pos*, *Dion Caſſius*, breder toonen ſou kun nen.

Iſocrat. *Orat. de Pace & ad Nicoclem.* Cornelius Ne pos. *in præf.* Valer. M. *lib.* 2. *cap* 6. Dion. Caſſ. *lib* 57 Tac. *Annal. lib.* 4. *cap.* 7.

Quæ tormenta patiemur, qui cum jubeamur Iuſtitiâ ſuperare phariſæos, Gentilibus quoq; inferiores jaceamus! Chryſoſt. *in Mat.* v. *homil.* 18. Arnob. *c. Gent. lib.* 4. Clem. Alexand. *lib.* 3. *Pædagog. cap.* 11. Tertull. *lib. cit* Cyprian. *Ep.* 2.

En of men al de Heydenen niet veel agte wilde, ſoo behoorden ons evenwel ſoo vee regtſinnighe ſoo oude als nieuwe Leeraren die altijt met ſulken ernſt daer tegen geyver hebben, tot eenigh achterdenken te bren gen: want 't et wonderlijk om te hooren en te leſen is, hoe krachtigh en ziel-rakend van *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Salvianus* *Auguſtinus*, *Clemens Alexandrinus*, *Lactan tius*, *Chryſoſtomus*, *Arnobius*, *Theophilu* *Antiochenus*, *Minutius Felix*, *Baſilius* en andere daer ſomtijts tegen gedondert wort, welckers woorden ik kortheydts halven nu voorby gaen moet. Hebbende ſich ook van tijd tot tijd alderhande andere goede Schrijvers daer by gevoeght, en met namen de Heer *Rivet*, daer ik flus ook van ſprak, als die, behalven 't geen ſijn E. in ſijn uytlegging over de thien Geboden daer van aenteykent, ook een expres Franſch Boek daer tegen geſchreven heeft: waer op dan ook u en andere, *Dina*, die altemets meent, dat de Franſchen hier de wegh wat ruymer ſetten, ſeer wel te letten ſtaet: doet daer by

Guil-

uiljelmus Prynne , *Martyr* , *Aretius* , *otherius* , *Voetius* , *Amesius* , *Danæus* , *erkinsus*, *Hommius*, *Udemans* , *van Hou-n*, *Teelink*, *Hamerstede*, dewelke dan ook, immers sommige van haer , onder Godts enadigen zegen , somtijts soo veel uyt-ge-roght hebben , dat en Kerken en Politien daer tegen hebben beginnen te kanten. e *Synode* van *Zuyd-Hollandt* A°. 1634. *t*.60. en 1591. *art.* 40. van *Noord-Hol-ndt* A°. 1618. *en* 1583. De *Resolutien* n de Heeren staten van *Hollandt* 1594. 10. *Marty*. en 1595. 10. *Decemb.* item van de *agistraet* van *Amsterdam* in haer Placcaet gen 't *Sabbat-schenden*. 1624. *art.* 6. en langhs die van Utrecht in hare *Resolutie* nden 17. November 1662. alwaer haer *Ed. A A.* aldus spreken : Op de remon-trantie des Eerw. Kerken-Raets den 10^en Novemb. lest-leden ter Vergaderinge tot weeringe der *Comedien* , en Guychel-spe-en ingedient, heeft de Vroedschap *eenpaer-lijk* verstaen , dat van nu voorts-aen gene *Comedien* , Tragedien , *Koor-danserijen* , ende diergelijke ligtvaerdigheden op Iaer-merkten ofte andere gelegentheden sullen worden toegestaen. Gave God, dat dit ook in al de Steden onses Vaderlandts naghe-olgt wierde !

Lactant. *Divin. Institut. cap.* 20. *lib.* 8. Chrysost. *in Matt.* II & XXI. & *ad populum Antioch. Homil.* 15. Isidor. Pelusiot. *lib* 3. *Epist.* 336. Bodin. *de Rep. lib.* 6. Constitut. Apost. *lib.* 8. *cap* 32. Epiphan. *in Epist. Doct. Christ* Salvian. *de Provid. lib.* 6. Theoph. Antiochen. *de Autolyc.*

. 3. *Citt.* Rivet. *in Decalog.* Guilj. Prynne *Histrio mast.* Mart. *in locc. Comm.* Aret. *in problem.* Perkins *de Casib. onscient.* Ames. *de Casib. Consc.* Voet *de Excels. mundi.* elcamp. *Hor. Noviss.* F. Homm. *Tab. in* 7. *prac.* Ude-ans *Pract. over* VII^de *Gebodt.* Iosias *van* Houten. *Biegt-oecxken.* Willem. *Teelink Nood-wend. Vertoog. lib.* 5 *pag.* 64. Hamerstede. *Bileams Raad* , *cap.* 7. *pag.* 159.

Dina. Ia maer, *Apollos*, of gy my al vee van oude en nieuwe Schrijvers, die weynig van de *Comedien* gehouden hebben, praet, i kan daer niet veel van oordelen : immer dit weet ik, dat'et ook maer feylbare menschen geweest zijn ; en behalven dat heb i oock van andere wel gehoort, dat die ou de Leeraers, sigh soo kantende teghen d *Comedien*, daer mee niet gesien hebben o die ghene, die der nu zijn, maer alleen o die Heydensche en afgodische *Schouw-spelen*, die ter eeren van de Afgoden inghestel waren, en van enkele ydelheden en ontugtigheden 't samen hingen ; en is dat waer, soo hebbense; in die te bestrijden, groot gelijk gehadt.

Apollos. Ydelheydt, *Dina*: vermits ook sekerlijk de hedens-daegsche *Schouw-spelen* veelsins de selve dingen behelsen, waerom de oude die van hare tijden veroordeelt hebben. Sy berispten d' Afgodery daer niet alleen in, maer oock de *dertelheydt* van *woorden*, *gebeerden*, *klederen*, *gesangen*, *'t gevaer* van verleydinge, vertooninge van *wulpsheydt*, *verdervinge der Zeden*, en wat diergelijcke dingen meer sijn ; die soo wel plaets inde teghenwoordige *Schouw-spelen* hebben, als inde oude ; gelijck soo klaer, als de middag-Son, van geseyde Heer *Rivet*, in sijn verklaring over de X. Geboden, aengewesen is. Dat gy segt, dat die Leeraers hebben kunnen dwalen, dat is waer ; maer dient hier weynigh ter sake. Kund ghy selfs oock niet dwalen? en wilt ghy dier geleerder luyden oordeel, om haer feylbaerheyt, mis-

Salvian. *loc. cit.*

Rivet *in Decal. pag. cit.*

Scalig. *de Re Poëtic. lib.* 1. *cap.* 6.

trouwẽ, wel waerom mistrout gy dan uw
gen oordeel, om de selve reden, ook niet?
geeft'et niet in alle andere dinghen een
oote præsumtie voor de waerheyt van dit
dat gevoelen, als het sulcken menighte
n seer wijse en Godvruchtige luyden aen
n sijde heeft?

Dina, Daer sijnder oock wel van een an-
r gevoelen?

Apollos. 'k Heb dat noyt van yemant on-
r de Oude bewesen gesien.

Dina. Dat's al evenveel, daer zijnder on-
er de hedens-daeghsche genoeg, ja selfs
nder de *Engelsche*, die anders so fijn willen
n, gelijk eenen *Thomas Lodge*, *Hawodus*,
onder onse Nederlanders de Professor
hoock, die verscheyden van die *fimelarijen*, Schoock Exercit. Sacr pag. 500. Edit in 4°.
er sommige sulken werk van maken, maer
yt lagt. Behalven nog vele onder de Pre-
kanten deses tijts, die, al prekense schoon
ver 't sevende Gebodt, evenwel noyt een
oordt van de *Comedien* reppen. En weet
y wel, *Apollos*, hoe ik dan doe, als ik o-
er ghevallen van conscientie sulke verschil-
ende gevoelens zie; dan hou ik al dat ge-
e, daermen soo *pro* en *contra* onder de
egt-gevoelende over zin-twist, maer voor
roble matijcque questien; en oordeel, wat
ijde ick dan ook kies, dat ik niet misdoen
an: want, seyd den enen Predikant, dat-
et *Comedy-kijken* sonde is, een ander, die
mmers soo geleert en vroom is, sal seggen,
lat'et gheen sonde is, waerom sou ik 't dan
neer *moeten nalaten* om den *eersten*, als
doen mogen om den *laetsten*?

Apollos. In dese uytvlught zijn by na so veel misslagen, als woorden. Want 1. ste ghy twee a dry Schrijvers, die de *Comedi* voor-spreken, tegen een ontelbaer getal d gener, diese tegen-spreken, wat ghewi heeft dat tog tegen malkanderen? 2. G komt met de Professor *Schoock* voor de dag, die wel de *Comedien* in 't gemeen w schijnen voor te spreken, maer 't egter we dapper op 't Amsterdamsche *Schouw-burgh* daer ghy sulken ghedurighen *comparant* o zijt, geladen heeft. Wat die goede *Hee* beweeght, daer hy die ydelheydt in 't ghemeen verschonen wil, dat hyse evenwel in die grote Stadt soo deurstrijkt, weet ik niet, immers zijn bescherming kan u gheen voordeel geven. 3. Gy meent, dat juyst al de Predikanten, die de *Comedien* niet bestraffen, voor-spraken daer van zijn, 't welck ook geen gevolg heeft. Sommige swijgender misschien van uyt vrees van menschen; andere om datse dat quaedt onder haer niet en hebben; andere, om dats'er ligtelijck selfs door swakheydt eens in geweest zijn, &c. 4. Ghy verheft de Predikanten ook al te seer: (hoewelmen anders over die soute seer weynigh te klagen heeft) want ghy neemt'et soo, als of gy voornamentlijk om harent wil de *Comedien* soud mogen by-wonen of niet by-wonen; wie onder haer heeft sich oyt sulcken gesag over uw' gewisse aengematigt? soo gy 't laten moet, dat moet voornamentlijk om Gods woordts wil zijn; of soo gy 't doen mooght, dat moet voornamentlijk zijn, om dat u dat selve woordt

Schoock *Exerc. Sacrar. lic. cit.*

yheydt daer toe geeft ; van welk beyde Predikanten maer verkondigers, en geen eeren of meesters zijn. 't Is sommiger enschen bottigheydt, datse de Predikan- n, teghen haer wil en dank, *maistres de nscience* maken, en dat misbruyken dan dere tot een blaem van de gantsche or- r, als of die op s'en *Paeps* eenighe heer- happye over de zielen soght in te voe- n ; daer 't nochtans met alle rechtscha- en Predikanten seer verre daer af is. Niet, t men oock om der Predikanten wille iemendal doen of laten sou moeten, neen : aer dat moet dan, in ghevallen der con- ientie, niet geschieden om harer *personen*, aer om hares *woordts* wille ; niet om dat , maer om dat dat woord dese of gene sa- e verbied of toelaet, en sy getrouwe uyt- ggers en verkondigers daer van sijn. Hoe- vel ook de liefde en d' eerbiedigheydt, die en de persoonen der Leeraren schuldig is, l vry mee haer kracht by een Christen be- oorden te hebben, om hem, tot betrach- ingh van 't geen Gods woord hem gebied, f verbied, des te krachtigher aen te setten, iet wel als een wet of *reghel*, maer als een *eweeg-reden*. 5. De misslagh der missla- gen bestaet daer in, dat gy 't alles voor *pro- blematijcq* schijnt te willen opnemen, daer de recht-sinnige Leeraren, in geval van con- scientie, enig verschil over hebben. In- Montalt. dien gy *Latijn* kost, *Dina*, 'k sou schier ge- *Litt. Pro-* loven, dat gy by de *Iesuiten* school ghele- *vinc.* gen, en haer schrickelijke leere de *probabi- Epist. 5.* *litate* eenigsins in gesogen had ; waerbyse

Wendrockius. *Diss. Theol. de* Probabilit. *ibid. pag.* 74.75

Escobarius *in Princip. Exam.* 3. *n.* 8.

Sanctius. *Summ. l. c.* 9. *n.* 7.

drijven, dat een yder schijn-baer gevoele (dat is, 't welk eenige waerschijnlijke redenen, of maer 't oordeel van een enigh geleerd en vroom Leeraer voor sich heeft) a is 't anders valsch en tegen Gods woort strijdende, den mensche selfs oock voor God van sonde soude kunnen verontschuldigen want gy schijnt ook te menen, dat gy daerom in 't *Comedy*-kijken niet sondigen kunt, om dat gy 't oordeel van een of twee Schrijvers tot uw' voordeel weet by te brengen. Seker ik bedroev' my, dat ik niet alleen u; maer oock veel andere menschen met dit schadelijke gevoelen beswangert sie. Seer dikwils komt men daer mee voor den dagh, als men dees of gene sonde tegen-spreekt; terstont seyt men: wel, houd gy dat voor quaedt, een ander hout 'et 'er niet voor; daer is verscheyden gevoelen over; en soo gaet m'er vast sonder achterdenken in voort. Hoe, *Dina*, is dan de deughdelijkheyt of sondelijckheyt van een saek in d' eenparigheyt van de Predicanten en Leeraren gheleghen? soo kan men dan noyt een *positiven* en vasten staet, van 't geen sonde of geen sonde is, stellen; want altijd sal lichtelijck de Satan, by Gods toelatingh, d' een of d' ander *Gods gheleerde*, voor de rest recht-gevoelende, ja oock vroom sijnde, kunnen verwecken, om voor geen sonde te houden, 't geen nochtans van alle godsalige, na Gods woord, daer altijdt voor geschat is geworden, gelijk d' ervarentheyt, Godt betert, daer niet als te veel bewijsen van geeft. Dat gy spreekt van *fymelaryen* en *fijne* Engelsche is onwaerdigh te beantwoorden.

Dina,

Dina. Hoe ! sal ik dan, die een Idioot ben,
sulke gevallen der conscientie richter sijn,
r 't selfs de geleerde niet in eens kunnen
rden ?

Apollos. Neen, *Dina*, Gods woord sal
hter sijn ?

Dina. Maer dat is de gansche swarigheyt;
een Predikant seyt, dat Gods woort van
Comedien dus oordeelt, d'andere seyd
eer anders ; hoe sal ik daer uyt komen ?

Apollos. Gy hebt over dat verschillend
rdeel der Predikanten noch een eygen *di-*
retiv oordeel. *Oordeelt gy, wat ick seg-* 1. Cor. x.
e, seyt *Paulus* : *Die van Bereen onder-* 15.
chten daeglijx de Schriften, of die dingen, Act. XVII
e Paulus seyde, ook soo waren. Hier moet 11.
ny dan de redenen van bey de partyen aen 1. Thess.
ods woort ter toetse brengen ; God vie- v. 21.
glijk om sijnen Geest bidden ; dat gene al-
jd volgen, dat u 't meest heyligt ; of soo
ny dan noch evenwel twijfelende blijft, u
n die sijde houden, waer in gy sekerlijck
iet en sondigt. By *exempel*, gy siet hier,
gt gy, verscheyden gevoelens over 't be-
en der *Comedien* ; d'een billijkt 'et, d'
nder bestraft 'et ; wat sult ghy nu doen ?
y sult 'et laten, soo om dat gy dan sekerlijk
iet en sondigt, als mede, om dat die sijde
we heylighmakinghe min hinderlijck is.
Doet hier by, dat oock de *geesten der Pro-* 1. Cor.
pheten de Propheten onderworpen sijn ; dat XIV. 32.
s, soo wanneer bysondere Leeraren in som-
mighe dingen niet over een komen, dat 'et
dan by de vergaderinge der Leeraren en Op-
sienders der Kerke staet, met een openbaer

en

en voorgaende oordeel, dat verschil te b
slisschen, waer uyt men dan ook lichteli
sien kan, wat sijde, in sulke verscheyde
heyt van gevoelens, behoorde gevolght
worden; te weten die gene, niet tegen we
ke, maer voor welke soodanighe vergade
ring na den woorde Gods geoordeelt en uyt
spraek gedaen heeft. Siet nu eens, *Dina*
of gy wel een enige Kerkelijke versameling
vinden kunt, die 't aenstellen en beschou
wen der *Comedien* voor geoorloft ghekeur
heeft, daer der nochtans verscheydene sijn,
die sich met ernst daer tegen gekant hebben,
gelijk nu getoont is.

Dina. Ghy segt al weer, *Apollos*, dat men die vergadering der Leeraren volghen moet, *alsse na den Woorde Gods* geoordeelt heeft, maer ik vinde geen Gods Woord van de *Comedien.* 'k Heb den Bybel al vry meer als eens deur gelesen, maer nerghens staet dat, *gy meugt de Comedien niet bekijken?*

Apollos. Niewers staet dat met die selve woorden; oock juyst niet onder die benaming van *Comedien.* Maer, wat dunckt u, als ons dansseryen, mommeryen, onnoodige en onmatige boerteryen, onzedige gebeerden, verdervingen der zeden, misbruycken van Gods naem, en alle gemeynschap met sulcke *onvruchtbare wercken der duysternisse*, waer tegen ick de Schriftuerplaetsen te-voren byghebracht heb; verboden worden, worden ons dan te ghelijck de *Schouw spelen*, als die wesentlijck daer uyt bestaen, oock niet verboden? ja als ons elk van die dinghen in 't bysonder in den Bybel

ver-

boden word, word ons dan dat gene nog
t veel meer verboden, 'twelk een *compo-*
um en t'samen-mengsel van dien allen is?
Dina. Dat is soo om de kant maer wat
en praten. Godts woordt most'er zijn,
dienmen de *Comedien* veroordelen sou;
aer daer in komtmen altijdt te kort.
Apollos. Geensins komtmen daer in te
ort, ten waer gy op s'en *Weder-doopers*, niet
ders voor Godts woordt houden wildet,
s 't geen met even soo veel *termen* en let-
ren in den Bybel staet. 't Gemene geslagte,
aer onder de *Comedien* behoren, staet klaer-
jk in Gods woordt veroordeelt, gelijk nu
etoont is; hoe soumen dan de soorten daer
an verschoonen of vry-spreken kunnen?
y exempel, als *Dievery* in Godts woordt
erboden wordt, wie sal dan seggen, dat-
er *sluykery*, *vrybuytery*, vervalschinge van
e waren, 't beschroeyen van de *munt* niet
n verboden wort? 't welk nogtans soorten
ijn tot dat gemene gheslagte behoorende.
)f wilt ghy niet voor sonden achten, als 't
een gy met eygen naem in den Bybel daer
oor gebrandmerkt ziet; waer sult gy dan
net de Paepsche *Mis*, met 'et *ontblooten* van
er vrouwen boesem, en andere ontelbare
linghen blijven? of sullen die dan al meé
een sonden zijn, om dat gy de eygen namen
aer van in de Schriftuere niet vinden kunt?
Dina. Maer, lieve *Apollos*, nu 'k aen 't
raten ben, moet ick op zijn Iuffers noch
l wat voort praten: 'k sie wel, dat'et de
Predikanten deurgaens 't meest op de dar-
elheydt, mommeryen, onteeringen van
Gods

Godts Naem, &c. in de *Comedien* gela
hebben, maer dat zijn maer misbruyk
wat dunkt u, alsm'er die afſcheydde, ſ
'er dan noch al wat op te ſeggen vallen?

Apollos. Dan ſoudent geen hedens-dae
ſche *Comedien* meer blyven, waer over h
alleen gevraegt wort. Hebt gy wel oyt ſ
een *Schouw-ſpel* geſien, daer in noch mor
meryen, noch danſſeryen, noch lightvae
digheden, noch oneerbiedige aenroeping
van Godts Naem, noch ghebeden tot
Heydenſche Af-goden, &c. te pas ſijn gek
men? ja waer inſe, indienſe haer reg
ſwier en ſoetigheydt hebben ſouden, niet
pas moſten komen? Of latender eens ſulk
Comedien, gelijkſe ſeker ongeluckig Schrij
ver bepaelt, geſpeelt worden, wat gelt'e
of niet de *Schouw-ſpeelders* metter haeſt a
hare kalanten verlieſen ſullen; Aen de ſond
valt geen ſimpel beſnoeyen of verminderen
is 't *Comedy*-kijken een ſonde, gelijk'et ſe
kerlijk is, ſoo moetmen 't niet half, maer
heel uyt-roeyen. En is 't in der daedt ten
hooghſten belachelijk, dat, als men ſeker
quaedt, ſoo als 't ghebruykelijk is, tegen-
ſpreekt, men dan een manneken in de Lug
ſchildert; en, om datmen miſſchien een *I-
dæa* of beeltenis in zijn herſens yewers van
maken kan, datmen de ſelve naem gheven
wil; datmen dan zijn ſelven en andere wijs
maekt, dat dat dan dieſelve ſaek is; en die
dan geoorloft zijnde, dat dan ook 't andere,
't welk ſig in 't ghebruyk egter heel anders
heeft, inſgelijcx gheoorloft moet zijn. 'k
Wenſte voor my wel, dat die ſeer beklaeg-
lijke

Ubi (in Comoedijs seu Theatris scil.) nihil probatur, quam quod alibi non probatur; omnis gratia eorum de spurcitia concinnata est ut plurimum. Tertull. *de spect.*

Schoock. *Tract. cit. Exercit.* 29

e *Man*, die, in dese bose tijden, die kunst
kermissen, *dansserien*, 't *ontblooten* der
borgen leden, en ik weet niet wat al te
vormen, soo in soekt te voeren, en sulcx,
ijk te vresen is, niet selden tegen 't oor-
l van zijn eygen gewisse, gelijk zijn ta-
end en twijfel-agtigh schrijven dat som-
ts klaerlijk te kennen geeft; 'k wenste,
ik, dat die de woorden van seker oud Lee-
r eens vvel ter herten wilde nemen, als
y seydt: Dat goede en profijtelijke din- Tertull. *de*
en, al warense ook den Af-goden toege- *Coron.*
ygent gevveest, vvel konnen en moghen *milit. cap.*
an ons behouden en ten goede ghebruykt 6. 7. 8.
vorden, om dat haer gebruyk in sig sel-
en noodsakelijk is; maer dat dat niet en
olgt van dingen, die niet noodsakelijk,
naer alleen van de Heydenen tot voortset-
inghe harer gruvvelen verordineert zijn.
er onder, gelijk ik boven ghenoegsaem
etoont heb, oock de hedens-daeghsche
houw-spelen buyten alle teghen-spreken
oren.

ina. Maer, als gy 't ook so vatten wilt, *A-*
los, dat de *Comedien* niemendal en deugen,
dat mense niet soo wat soude kunnen
rvormen, so datse, de mis bruyken daer
escheyden sijnde, enigsins lijdelijck sou-
n wesen; veroordeelt gy dan ook niet met
en alle *Dichters* en *Schrijvers* van de sel-
? en dat sou seker vry wat te seggen zijn:
merkt veel geleerde luyden in dat schrij-
n noyt de minste swarigheydt ghemaeckt
bben, als *Nazianzenus*, *Buchananus*,
za, *Grotius*, *Schonæus* &c. Of staet

gy 't

gy 't dichten en schrijven der *Comedien* t
waerom dan ook niet het *spelen* ?

Apollos. 't Blijkt niet, dat al die *Co*
dien ghefchreven hebben, die ghefchre
hebben, op datse gespeelt souden word
't Hooghliedt *Salomons* is van den H. G
ook wel so t' samen-spraekser wijse gesch
ven, maer wie sal evenwel seggen, dat m
't daerom op 't *Tonneel* wel na 't leven vert
nen sou mogen ? Al wat ymant schrijven
ik lesen magh, magh hy niet levendigh uy
beelden, noch ik dat aenschouwen. d' I
steller van 't *tweede* Boek *Samuels* heeft h
wasschen van de naekte *Bathseba*, ghelij
ook *Davids* overspel met haer, wel moge
beschrijven, ik magh dat ook (om dat '
Godts woord is) wel lesen: maer wie s
seggen, dat dien selven Schrijver dat wel n
't leven sou mogen vertonen, of dat ik di
vertoningh wel sonder sonde sou mogen aen
schouwen ?

Dina. Gy kipt daer ook juyst sulken kit
telachtigen saek uyt: maer neemt eens wa
anders: 't innemen van *Troyen* of yets dierge-
lijx; seker ik kan niet sien, waerom men
dat wel *Comedy*scher wijse soude mogen be-
schrijven, en niet na 't leven vertonen.

Apollos. Vele *Comedien* sijn van even soo
kittelachtighen aert, indien somtijdts niet
slimmer. De vertoningh van een saak na 't
leven, ghelijk ik flus al geseyt heb, heeft
veel meer krachts van verleydingh en very-
delingh, als 't bloote schrijven. Qualijk
kunnender ook *Comedien* sijn, waer in niet
deser of gener sonden te pas komen. Nu de
sonden

den van andere magh ik wel *Historischer*
se verhalen en beschrijven, maer niet al-
nabootsen; 'k magh wel beschrijven, dat
ant gelogen, gevloekt, een ander oneer-
aengetast heeft, maer 'k magh dat niet
doen, of ik maek my schuldigh aen de
e sonden. Ook moet men niet menen,
de gansche sondelijkheyt der *Comedien*
in een bloote vertoningh van dese of ge-
dingen, door levendige daden, woorden,
peerden &c. gelegen is; maer in *sulcken*
sulken vertoninge, die soo en soo gestelt,
met dese en ghene andere dingen, die te
ren genoemt sijn, als onnutte overtollige
rteryen, *dansseryen*, *vermomminghen*,
sbruycken van Gods Naem &c. vergesel-
apt zijn: dat gansche werk moet men by
lkanderen nemen, want sulke *Comedien*
nder hedens-daegs in swange.

Dina. Maer, indien men heylighe saken
n, die uyt Gods woort gehaelt sijn, by
empel, de geschiedenis van *Ioseph*, van
rodes, van de *Bruyloft* in *Cana* in *Galilea*
. sou dat dan al mee soo quaed sijn?

Apollos. In alle manieren; ja 't sou veel
der en erger sijn: vermits de heylighe
gen niet en sijn, om in de *Schouw-spelen*
toont, maer door den dienst des woords
predickt te worden. Daer sou men dan
k somtijdts vertoninghen van Godt selfs
eten maken, als die dikwils in de heylige
gen te pas moet komen, en wat raed dan
t den inhoud van 't tweede Gebod? 't Is
k 't oogmerk van de heylige dingen niet;
t oog en gevoelijke van den mensch so wat

te kittelen, maer 't hert te verheughen, 't verstant te verlichten, den wille te heyligen. Ja, seg ik, die heylige saken met vermommingen, dansseryen, ydele onzedighe gebeerden te vertonen, dat sou veel slimmer sijn, als enige andere *Schouw-spelen*; vermits 't leelijker is enige Goddelijke saken als eenighe wereltsche tot een stoffe van spel misbruyken. Indien ook de hedens-daeghsche *Speel*-quanten enighe heylige dinghen voor hadden, gelooft gy wel, datse die met een beweeght, eerbiedigh, en geheyligh herte in haer spelen handelen souden? alsse Gods Naem noemden, meent gy wel, dat sy dat met vreese en aendacht doen souden? 'k geloov' niet, dat gy dat gelooft? en alsse dat dan niet en deden, meent ghy dan dat gy die hare gruwelijke sonde wel tot een stoffe van vermaek en tijd-verdriif soud mogen maken?

Dina. Evenwel is 'er in die levendighe vertoninghen wat wonderlijx, daer steekt een bysondere kracht in, soo om de eenvoudige te leeren, als om een ygelijk te roeren en te bewegen? 't raekt vry wat meer, dat men soo levendigh siet, als dat men maer so blotelijk hoort.

Apollos. Dat 's maer by toeval, om datwe al te vleeslijk sijn, en te seer aen yets sienlijx hangen. Waerom dan ook de Beelden niet weer in de Kerken ghehaelt tot boeken der leeken? 't Is dan wonder, dat de H. Geest die krachtige manier van onderwijsen niet voor-geschreven heeft. 'k Meen ook, dat 'er seer weynighe getoont kunnen worden,

en, die haer bekeeringh in de *Comedien* ehaelt hebben. Of sijnse, gelijk gy segt, oo krachtigh, om tot wat goets te bewe- en, immers soo krachtigh sijnse dan ook, m tot het quade te bewegen, waer van veel neer bevindingen sijn.

Dina. Souden evenwel somtijts vele we- eltsche en reukelose menschen, die noyt in erck of kluys komen, en Godts woordt chier nimmermeer lesen of hooren, door ie aerdige en levendige verbeeldingen, by- onderlijk van heylighe dingen, noch niet nighsins geraekt en overtuygt kunnen wer- en?

Apollos. Daer is geen belofte van, om at'et geen middel van Godt ingestelt is; Es. VIII. 20. ot *de Wet en tot het getuygenisse.* Eer ook oo *een* werelts wigt door de *Comedien* ver- etert word, wordender wel *hondert* ande- e door verdorven en verydelt. 't Kan ook een heylsame, teere, deurdringhende o- ertuyging zijn, die ymant door een *Come- lie* krijght, om datse gheen woordt Godts ot haer oorsaek heeft als *'t welke alleen le- vendigh en krachtigh en scherp-snijdender ls eenigh twee-snijdendt swaert is, en deur aet tot de verdelinghe der Ziele, ende der eesten, ende der t' samen-voeghselen, ende les mergs, sijnde een oordeelder der gedagten nde der overleggingen des herten.* Gelijck len Apostel soo nadruckelijck spreekt. Ten ninsten raken u en andere Godsalige de *Co- medien* dan niet, want ghy hebt immers dat niddel van overtuyginghe niet van noden; k hoop ook niet, dat gy onder de sulke sijt,

Mimica enim ars eorum tantummodo ad nocendum comparata est. Isid. Pelusiot. *lib.* III. *Epist.* 336.

Gal. VI. 16.

Heb. IV. 12.

diein Kerk noch kluys willen komen, e
noyt of selden de Schrifture lesen: daer eve
roemde ghy immers van 't tegendeel.

Dina. Maer, *Apollos*, luystert dit so
nauw, waer blijftmen dan met de Schilder
en Conterfeyters, doen die dan al mee qua
lijck, datse dese of gene geschiedenissen me
haer pinceel op het doek vertoonen? Wan
wat scheelt dat veel, of men yets op ee
doek of panneel na 't leven vertoont, dan o
men 't met woorden, ghebeerden, daden
&c. op de stellagie vertoont.

Apollos. 't Geen Afgodisch, ontugtig
of andersins voor de Ziel besmettelijk is
dat magh een Schilder ook op zijn doek niet
vertoonen. De Schilder-konst is een be-
roep van God in zijn woordt voor goet ge-
keurt, maer wat schaduw vind ghy daer in
van de *Comedien*? ja hoe veel blijktekenen
vind j'er niet van het tegendeel? Ydele woor-
den, sotte klugten, misbruyken van Gods
Naem, &c. vertoont de Schilder oock op
sijn doek niet, 't welk nochtans al van d'aen-
merkelijkste *ingredienten* der *Schouw-spelen*
zijn, waer uyt ik te vooren der selver son-
delijkheyt bewesen hebbe.

Dina. 'k Sie wel, mijn Heer, weet ik
een naeld, gy weet 'er een draet toe: weet
ik yets *voor* de *Comedien* in te brengen, gy
weet my dat soo t'ontleggen, dat ik schier
uyt ghepraet ben. Evenwel sijnder noch
eenighe dinghen, daer ick noch noyt over
voldaen ben: 'k moet'er dan oock met
een woord of twee uw' oordeel eens over
hooren.

Apollos. Segh maer op, *Dina*, 't sal my ...et alleen niet vervelen, maer ook aenge...em sijn, laet de minste *scrupul* in uw' her... niet over blijven.

Dina 'k Heb noyt kunnen begrijpen, in...en de *Comedien* sulken grooten quaet sijn, ...aeromse dan de Overheden soo opentlijck ...e-laten?

Apollos. 't Was waerlijck te wenschen, ...t dat niet en geschiede: maer nu 't soo is, ...ie sal evenwel de *Comedien* uyt dien hoof... ...billijken? laten de Magistraten de *dron...enschap*, *'t liegen*, *'t spotten* &c. ook niet ...e, sal men evenwel daerom al die dingen ...n sonde vry keuren? Als de Magistraten ...mtijdts in een plaets yets toe-laten, soo ...ense deurgaens niet soo seer op die saeck, ...ese toe-laten, als wel op het nut en voor...eel van hare toe-latinghe; 't welk sy dan ...s een Burgherlijck goet, en een middel, ...reckende tot haer naeste eynde, 't uyter...ijke welvaren harer plaetse, aenmerkende, ...o kunnense dickwils seer qualijk daer van ...gebracht worden.

Dina. De toe-latinge der *Schouw-spelen* ... heel wat anders, als 't toe-laten van *lie...n*, *spotten* &c. want over *'t liegen*, *spot...n* neemt de Magistraet noyt *resolutie*, van ...atse dat toe-laten sal, maer straft 'et en ver...indert 'et alleen niet; maer sy verwilligt ... de *Schouw spelen* by *resolutie*, en ver...laert haren wille te sijn, dat de *Comedian...en* die en die vryheyt genieten sullen.

Apollos. By *resolutie*, of niet by *resolu...ie*, dat verandert de saek niet. 't Geven

Deut. XXIV. I. van den *Scheydts-briev'* liet Godt eertijdt ook toe by *resolutie*, maer was het daerom geen sonde? 't Gaen na de *Misse* word de Roomsch-gesinden binnen *Maestricht* ook toe-gelaten by *resolutie*, ja by expresse *capitulatie* in 't overgaen van de Stadt, is dat daerom geen sonde? Ja 't is voor u en een ander, in dese toe-lating der *Comedien*, waerlijk zijn opmerkinge waerdig, datse u de Heer daerom lichtelijk laet voorkomen, om daer door de kragt uwer deugdsaemheyt, in tegen die ydelhedē te strijden, eens regt te beproeven. Want indien gy maer wegens 't verbodt van de Magistraet verhindert wierd na de *Comedien* te gaen, dan sou 't geen deugt voor u sijn, of j'er schoon al uytbleeft; al soo weynigh als 't voor een dronckaert een deugt is, dat hy niet dronken en drinkt, als hy 'er noch geld noch gbeloof toe heeft: maer nu gy 't van wegen de Magistraet, sonder uyterlijk belet te worden, wel soud mogen doen, en ghy laet 'et, om dat gy hoort, dat 'et een lichtvaerdigheyt en sonde is, dan is die uwe nalatingh eerst een recht bewijs van deugdsaemheydt. Want dan laet gy 't om *Gods wil*, maer anders soud gy 't alleen om der *menschen wille* laten.

Dina. By voorval van dit toelaten der *Comedien*, *Apollos*, soo komt my daer yets in, dat onlangs een Heer van de Stadt tegen my seyde: Sijn E. meende, dat de Predikanten groot onghelijk hadden, datse somtijts soo ernstig daer teghen uytvoeren: want, seyde hy, daer kan dikwils een grote noodsakelijkheydt toe zijn, soo datmense moet

toe-la-

laten. Als by voorbeeld, wanneer in seer groote plaets veel ledige menschen n, dan moetmen die nood-wendig mate- van besigheydt gheven, of anders, der ver sinnen toch willende werken, en niet ders te doen vindende, soo versinnense t quaedts tegen Landt of tegen Kerke. *Sine negotio ocium in principe civitate non conducit. J. Cæs.* Lips. *Polit. lib.* 4. *cap.* 8. *ex* Tacit. *Annal. lib.* 14.

Apollos. Noyt is ons verschil hier gheeest over de toelatingh van de Magistraet, die namelijk goet of quaedt, gheoorloft ongeoorloft zy, (hoewel die dikwils 't eemael onverschoonlijck is) maer over de *ecken*, die toegelaten worden, en of die, iders in haer selven niet goet zijnde, door iom die toelatinghe des Magistraets voor oedt gekeurt moeten worden; en dat is 't ene, 't welk door die voorgewende noodkelijkheydt van dien Heer geensins bewen wordt. 't Geen enigsins daer uyt sou chijnen te volgen is, dat de Magistraet niet tijdt en sondight, alsse enigh quaedt toeet, wanneer 't namelijk niet anders, als met hevaer van 't ghemeen belet of verhindert oude kunnen worden; maer of 't nu ook net de noodsakelijkheydt der *Comedien* soanigh ghelegen zy, daer sou veel van te eggen vallen. Ia indien 't al soo was, soo oudense evenwel daerom geensins gheregtraerdigt kunnen worden; al soo vveynigh ils 't gheven van den *Scheyds-Brief*, daerom goet en vvettelijk vvas, om dat de toelatingh daer van ook een groote burgerlijke noodsakelijkheydt hadde. De zedelijke goetheydt van een saek hanght geensins aen dit of dat burgerlijke profijt, vvaer toe men Deut. XXIV. 1. Mat. v. 31. Marc. x. 3. 4.

 de selve

Matt.xix 8. de ſelve ſou kunnen dirigeren, maer alle aen des ſelfs uytvvendige en invvendighe ver-een-komingh met Gods Wet; vvell dan geenſins, ghelijk blijkt, inde *Schouw ſpelen* te vinden zijnde, ſoo kunnenſe da ook om gheen burgerlijk eynde, van *ruſt* van 't gemeen, ja doet'er 't *voordeel* van de *armen* by, ghebillijkt of voor goet gekeur vvorden.

Dina. Die ſelfde Heer ſeyde my ook datmen de *Comedianten* groot onghelijck doet, als menſe ſo t'eenemael voor 'thoof ſtoot, vermits de ſelve, door haer ſpe len 't hoogwichtige werk van de *Reforma tie* ſo dapperlijk voortgeſet hebben. Want men niet ontkennen kan, of ſy hebben de aperyen en bedriegeryen der Papen ſeer le vendigh ontdekt, veele luyden tot 'et leſen van de H. Schrifture gebracht, en 't rijke des Antichriſtes velerley andere af breuck ghedaen.

Apollos. 't Wort ook niet alles ontkent, hoewel ghy 't al wat breed uyt meet; maer wat volght daer nu uyt, mach en moet men daerom de *Comedien* wel aenſtellen en by wonen? in geenderley manieren: want dat ſijn maer toe-vallighe gevolgen en wer kingen daer van gheweeſt. 't *Beelde*-ſtor men in de Jaren 1521. 1566. tot *Wirtenberg* en in de *Nederlanden* hielp by toeval ook luſtigh tot de Reformatie, maer is die on ordentlijkheyt daerom te prijſen geweeſt? dat de *Lacedemoniers* haer droncken ſlaven voor haer kinderen lieten komen, ſchrikte haer ſeer van de dronkenſchap af, maer de-

Perkins *de Caſib. Conſcient. lib.* III. *cap.* 4.

denſe

nse daerom wel, datse die slaven so dron-
n maekten? In alle gheval is 't nu niet
eer nodig, dat de aperyen der Papen deur
: *Comedien* ontdeckt worden; dat is en
ord noch daeglijx door geleerde Schriften
vervloedigh genoegh gedaen.

Dina. Ja maer, 't is hard, dat haer nu de
eformatie uytwerpt, daerse selfs bevor-
eraers van geweest sijn?

Apollos. Ja sulke bevorderaers als nu ge-
eyt is, die geen oogmerk hadden, om de
eformatie te vorderen, maer alleen by toe-
al daer ook yets toe deden: gelijk d'eene
iekte altemets helpt, om d'andere quijt te
aken; blijvende evenwel waerlijck een
iekte, daer men sich dan daer na ook tegen
et, om die al mee quijt te worden.

Dina. Maer, goede *Apollos*, hoe weet
gy ook alle dingen te verdraeyen? gy meugt
ook ter werelt geen goedt vande *Comedien*
hooren, rieckt dat ook niet al een weynigje
na passie? doch wat mach ick daer na vra-
gen, 'k weet'er immers de reden wel van?
De *Tooneel-speelders* sijn meestendeel vry-
moedige quanten, en ontsien niemant veel,
seggende dickwils al spelende de waerheyt;
en daerse, mijns bedunckens, veel haets
mee op haer hals laden, is, datse ook selfs de
Overheden en Predikanten niet en verscho-
nen, welcke *laetste* meest soo geaert sijnde,
datse wel gaern een ander sijn leed segghen,
maer selfs ondertusschen niet gaern hooren
willen, soo krayense gedurigh teghen haer
aen, en maken haer over al soo swart, alsse
kunnen.

Apollos. Soo, soo, *Dina*, hebt gy sulken ghevoelen van de Predikanten? 'k bedroev' my, dat ik u soo hoor spreken; soo meent ghy dan, dat'et maer weer-wraek in ons is, datwe u en een ander uyt de *Comedien* soeken te preken? 'k Hoop, dat gy dit meer door eens anders inblasingh, als uyt u eygen selven seght: wee onser, datwe onse *passien* prediken souden! en wee ook u en alle andere, dat ghy ons sonder grondt of reden sulcx nagheven soudt! En zijn wy sulke luyden, datwe een ander wel geern sijn leed seggen, maer selfs ongaerne hooren? aen wie onser hebt ghy dat bevonden? dit zijn de vrugten van uw' *Comedy*-kijken: loshertigh te worden; zijn sonden voor te pleyten; en bysonderlijk een piek tegen de Predikanten te leeren op-nemen, en al haer goeden yver te misduyden. De Heere vergheve u sulk spreeken! maer wat wilt gy daer mee seggen, dat de *Comedianten* de sonden der Overheden en Predikanten dickwils soo deurstrijcken, wilt ghy die ydelheydt oock daer mede reghtvaerdigen? dat hoop ick immers niet.

Dina. 'k Heb dat ten selven eynde van andere wel hooren by-brengen, die daer uyt beweeren wouden: dat'et somtijts noodig is, de *Comedianten* eens te hooren spelen, om soo der Overheden en wel bysonderlijck der *Predikanten* ghebreken, daer men anders seer weynigh in de Predikatien van hoort, te leeren kennen. En aengaende, dat ick daer wat scherp gesproken heb, wilt my dat ten besten houden; 't was'er uyt, eer

'et wist ; mijn hert klopte my so haest 'et eyt was. Gy hebt dat niet qualijk geraen, dat ick dat meer seyde door opstoking n andere, als uyt eygen beweging. Lie- Apollos, daer gaet soo veel om, dat geen t en is, ik kan niet missaken, dat'er luyn sijn, die seer inde wapenen sijn, om y vande Predikanten in 't gemeen, en byderlijk van die gene, die de lossigheden r werelt wat ernstigh tegen-spreken, een aden indruck te geven ; en ligtelijk souense al wat voordeels op my krijgen, so 'k r niet lustig tegen aen worstelde.

Apollos. Dat 's een andere tael, *Dina* ; neem uw' swakheyt gaern ten besten. En ngaende de sake selfs ; sal dit nu een reden oor de *Comedien* sijn, datmen de *Predikanten* en *Overheden* daer in hekelt? 'k meen, t'et een reden daer tegen behoorde te sijn. Isocrat. Orat. de pace.

Isocrates berispte daer over die van *Athenen*, om datse de Tooneel-speelders nog toeeten, die nochtans niet ophielden ghedugh haer gebreken te hekelen. Hoe 't oock Plutarch. Instit. Laconic.

e Heeren van *Amsterdam* inden Iare 1624. aer tegen geladen hadden, geven haer E E. Groot AA. in haer Placcaet over d'onderoudinghe des *Sabbats*, met dese woorden Tacit. Annal. lib 1. cap 14.

te kennen ; door de *Satijrische* en schampere propoosten, die onder de *Comedien* somtijdts ghemengt worden, soo worden de aenhoorders van de selve tot veragtinge van Gods Woordt en der Dienaren des selfs, als oock vande Regeeringe deser Landen gebracht. Of sullen nu de *Schouwspeelders* Raedhuys en Kerckscholieren? en

dat

dat niet met kracht, beweging der liefde Gods Woordt &c. maer om vuyl ghewi met schimpredenen, schertseryen en dick wils smadelijcke en bespottelijcke vertoo ninghen? foey gruwel! en gaet gy daerom inde *Comedien*, *Dina*, om u over d'ontdek king vande gebreken en sonden der Overhe den en Leeraren te verheughen, en in har versmading uw' genoegen te scheppen? Sie dan toe, Overheden en Predikanten, wat *respectueuse* en eerbiedige luyden gy met'er tijt te verwachten sult hebben. Gave God, dat niet d'ervarentheyt daer van al te overvloedige proeven uytleverde!

Dina. Neen, *Apollos*, ik ga daerom in de *Comedien* niet, 'k mogt voor my ook wel lijden, dat'er sulcke vuyligheden uyt bleven: ik ga'er maer om mijn playsier: soumen dan oock niemendal vermaeks mogen hebben?

Apollos. Ia men toch, maer niet in de sonden van andere; niet met *tijdt*-en *geld*-quisting; niet met gevaer van selfs besmet en verdurven te sullen worden.

Dina. Maer wat sou ick en andere luyden van aensien altijd doen? wy versuymender ons beroep niet mee, maer soeckender de tijdt wat mee te passeren; terwijl we inde *Comedie* gaen, soo worden wy tot geen andere sonden verleydt.

Apollos. Hoe sijt ghy op al die kale uytvluchjes van de wereldt oock afgherigt, *Dina*! Hoeft een Christen te vragen, wat
Lu. XIII. 24. hy doen sal, laet hem *strijden*, *om in te gaen door de enge poorte*, daer sal hy altijdt werx genoegh aen vinden; en daer op hebben de rijc-

…cke, en gelijck gyse noemt, *luyden* van
…*sien* wel 't aldernaeuwste te letten, om dat
… deurgaens van veel meer verlockingen,
…erse met al haer kracht tegen te worstelen
…bben, besprongen worden, als andere. Rom. III 8.
…oyt mach men 't eene quaed doen, om 't
…der te vermyden; in 't *sondige* quaed valt
…een keur, maer alleen in 't *droevige*. Of
…nandt sey; 'k sal in 't *Hoer-huys* loopen,
…ant terwijl ick daer ben, waeht ick my
…oor wat ergers, voor *Vader-moord*, *Moe-*
…er-moord, *brand-stigting*, *&c.* Wat dunkt
…, sou hy sich daer mee wel verschoonen
…unnen? Wat, wat dan, *Dina*, ik word
…es seggens moe; werpt al dese bedeckse-
…n der schande eens weg! gy hebt daer nu
…o veel mostaert gemalen, soo veel bewim-
…elingen, voorwendselen, &c. opgeworpen,
…naer wat hebt ghy doch met dien allen ge-
…wonnen? hebt ghy wel yets by-gebracht,
…at steeck heeft kunnen houden? Weg weg 1. Pet. IV 3.
…an met een deel ydele *Comedy*-spelen, schei-
…er eens uyt, als een Iuffrouw, en laet 'et u ge-
…oeg sijn, dat ghy in voortijden den wille
…er Heydenen gedaen hebt, want het is toch
…naer een Heydensch en geen Christen werk.

Dina. 't Is wel geseyt, *Broeder*, scheyt 'er
…yt; 'k sou 'er misschien van selfs wel noyt
…ulken trek toe ghehadt hebben: maer wat
…ond' ick doen? men trok my, men rukte
…nen plukte my, 'k moest dikwils mee, of ik
…wilde of niet, en soo vrees ik sal ik in 't toe-
…komende al weer varen.

Apollos. Vreest gy dat, *Dina*, so raede
…k u op 't alderernstighste, dat gy 't doch in

uvv'

uw' gemoedt wel wikt en weegt, wanne
u dees of ghene vrindt of vrindin na die yde
heydt toetreckt, en Gods gebodt, 't voo
beeldt der Godſalige, ja dikwils uwe eyg
ne overtuyghde en kloppende conſcienti
trecken u te rug, wie gy dan te volghen o
niet te volgen hebt. Wee u, indien gy de
H. Geeſt dan bedroeft, en den menſche mee
als den Godt des Hemels gehoorſaemt. *In*
Prov. I. *dien de ſondaers u verlocken, ſo en verwillig*
14. *niet*, weygert ſo vry, als een ander u verſoeckt
maeckt een verbond met u ooghen ; ſterk
uw' herte met gelovige voornemens van noit
te ſullen mee gaen , hy nodighe, hy drin-
ge, hy trecke u, wie wil. Denkt, dat
gy u in den dage des oordeels met uw' ver-
leyders niet verſchonen ſult kunnen. Ia
ſoo 't *Tooneel* of de ſtellagie, daer gy op ſit;
maer eens omviel, die u verlockt heeft, ſal
ſelfs gheen arm of been voor u breken, veel
min in den dach des oordeels voor u verant-
woorden willen. Wat ſal u in dat geval dat
ſeggen dan helpen : *deſe of gene heeft my
mee getroont?* 'k Weet wel, dat 'et, inſonder-
heyt voor jeugdige herten vry laſtig valt, al
die tentatien af te keeren, maer evenwel,
I. Tim. I. willenſe Chriſtenen ſijn, ſoo moetenſe die
18. afkeeren ; want daerom ſijnſe *Chriſtenen*,
Iac. IV. I. ghesalfde, om datſe oock tot *Koningen* en
8. *Koninginnen* geſalft ſijn, om tegen de ſon-
I. Pet. V. 9 de, de duyvel, de werelt, een gedurigen
Ehp. VI. krijg te voeren, en daer leydt de klare be-
16. lofte van overwinninge dan: *Gode ſy dank*
I. Cor. XV. *die ons de overwinninghe gegeven heeft door*
57. *Ieſum Chriſtum onſen Heere.*

Dina.

Dina. Dat raeckt aen mijn hert, *Apollos*, ach, waerde Vrind! had ik toch al over lang gelegentheyt gesocht, om met u over dit *object* eens te spreken! 'k sou dan soo veel sonden op mijn siel niet geladen hebben, als ik nu wel bevind. Leyt'et so met de *Comedien*, ghelijck ick nu, met volle overtuyging mijns gemoets, ghehoort heb, foey an mijner, dat ick'er oyt geweest ben! 'k neem van nu af aen voor, om soo te doen, als gy my geraden hebt. 'k Seyde in den aenvangh van ons discours, dat ik'er by dese naade tijdt niet meer komen sou, maer nu neem ik *absoluyt* voor, van nog nu nog oyt daer weer te verschijnen. Maer elaes! *Apollos*, wat sal ick daer over niet al te lijden hebben? men is 'er my ghewoon te sien; mijn Speel-meysjes gaender; ik heb'er te vooren selfs voor ghepleyt; nu soo fijn, soo vies, soo bekeert, sal een yder seggen; wat Predikant moet haer 't hooft vol geblasen hebben? 'k gheloov', datse een geuse klop meent te worden &c. mijn Heer, al dat bespot en gespreuw sal ik ondervvorpen sijn: hoe kom ik daer noch deur?

Apollos. Wel, *Dina*, de Heere zy dank, die mijn vvoorden enige kracht op uw' herte gegeven heeft. En hebt gy te voren door dat vuyle *spel* veel sonden op u Ziel geladen; bid Godt om sijn ghenade, en werpt u van herten op het bloed sijns Soons. *Hy is regtvaerdigh en getrouw', soowe onse sonden belijden, dat hyse ons ook vergeve.* 'k Geloov' ook seer wel, dat gy al vvat spots en smaeds te verdragen sult hebben: maer vreest niet te seer 1.Ioh.1.9

te ſeer daer voor ; meent gy een oprecht, een deurbrekend en ligtend Chriſten te kunnen zijn, ſonder beſpot te vvorden? Is Chriſtus niet beſpot geweeſt, en dat om uwen 't wil? ſult gy dan niet een kleyn beſpottingje zijnen 't halven draghen? De vrome beſpotten u niet; maer prijſen u, zegenen u, bidden voor u, dancken God over u. 't Was der Chriſtenen lot inde eerſte Kerck oock, dat haer dat gedurig tot een ſchimp naegehouden wierde, *datſe inde Schouw-ſpelen niet verſchijnen wilden.*

Minut. Fel. *in Octavio.*

Dina. Waren 't maer Heydenen, Papiſten, of wereltſche menſchen, daer 'k dit van te gemoet ſie, 'k ſou'er ſoo veel ſwarigheyt niet in maken: maer de meeſte aenſtoot ſal ik lyden van Kerkſche luyden, die litmaten vande Gemeynte, ja op haer manier noch al ſeer yverigh vande Religie ſijn: 'k weet wel, hoe ick ſelfs over dit ſtuck aen andere gedaen hebbe.

Apollos. Laet ſpotten die wil, al waren 't uw' eyghen Ouders, Suſters, Broeders, ja Predikanten ſelfs; volduert evenwel in uw' heyligh voornemen; zijt altijdt *ſtantvaſtigh, en onbeweeghlijk, wetende, dat uwen arbeyd niet ydel ſal zijn inden Heere.* Chriſtus heeft'et voorſeydt, dat hy ghekomen is, *om den menſche twee-drachtigh te maken teghen zijnen Vader, en de Dochter tegen hare Moeder, en de ſchoon-dochter tegen hare Schoon-Moeder.*

1. Cor. xv. 58.

Matt. x. 35.

Dina. Maer 't meeſt ben ick noch verlegen met mijn Vader; die wel een ſeer goed man is, maer uytermaten ſeer gheſet op die hedens-

...dens-daeghsche swier van wel-leven; en
...o vrees ik, wanneer ik somtijdts van luy-
...n van fatsoen tot 'et *Comedy*-gaen versogt
...ord, en ik dat weygher, dat zijn E. my
...et zijn Vaderlijk ontsag daer toe perssen en
...ingen sal.

Apollos. Dat gheloov' ick niet, *Dina*:
...k ken uw' Vader voor een seer verstandigh
...beschheyden Heer, waer van ick niet en
...rtrouw', dat hy u yets, dat gy segt teghen
...w' gemoet te zijn, vergen sal.

Dina. Ik weet niet, *Apollos*; sijn E. seyt
...an terstont, dat 'et maer viese vasen zijn,
...als ik somtijdts in dees en ghene ghesel-
...happen niet heb willen *danssen*, soo be-
...ond ik wel, wat smaek hy in die weyge-
...ngh hadde.

Apollos. 'k Blijv' evenwel nog al by mijn
...oede ghevoelen; ja 'k vertrouw, indien
...n E. een knecht in zijn huys had, die 't
...gen zijn ghevvisse seyde te strijden, dat
...y op een vrydagh vleesch eten soude, dat
...y die daer niet toe perssen sou; hoe sou hy
...n zijn eyghen kint, zijn dochter moeye-
...jk vallen, om haer, tegen d' overtuyging
...n hare ghevvisse, inde *Comedie* te doen
...aen? vvat harder saek sou dat zijn? men
...preekt al-te-mets van conscientie dwangh,
...aer dat sou'er vry vvat na lijken. Want,
...l vvas de saek in zijn selven geoorloft, soo
...magmense evenvvel tegen zijn gevvisse niet
...oen, of men sondight: de Heere bevvare
...lle vrome Ouders voor sulken wreedheyt!
...n allen gevalle, of uw' Vader daer vvat te
...eer op stond, so moet gy uw' Moeder of y-

mandt anders gebruyken, om zijn E. vva
te verspreken; en altijdt wel letten, d
gy, in die of dierghelijke weygeringhen a
tijdt de hoogste vriendelijkheydt, eerbi
digheydt, en beleeftheydt gebruykt, d
ghy kunt, op dat zijn E. de minste indruc
niet en krijghe, dat ghy 't geen hy begeert
uyt krijgelheyd of ongehoorsaemheydt ni
doen vvilt; maer dat hy merken mag, da
Ezech. 'et maer enkele teerheydt uws ghemoets is
XVI. 20. dat ghy sijn sin in dien dele niet doen kunt.
Ephes. Wil dat dan ook nogh niet helpen (dat d
VI. 4. Heere verhoede) soo moet ghy evenvvel
I. Tim. om uws Vaders vvil, uvv' gemoet niet ver-
III. 4. 5. kraghten, maer, ghelijk ik daer even sey-
Act. V. 29. de, *Godt meer ghehoorsamen, als de men-*
schen; navolghende dat voorbeeld van di
dry Iongelingen, die tegen *Nebucadneza*
Dan. III seyden: *u sy bekent, o Koninck! dat w*
18. *uw' beeld niet en sullen eeren.* De Vader-
lijke macht strekt sigh niet uyt over de ghe-
vvissen, die zijn Gode alleen ondervvorpen.
Siet gy maer toe, dat ghy hem in geen an-
dere dinghen eenige reden van klagte geeft.
Doch ik hoop, *Dina*, dat'et hier niet eens
op aen komen sal.

Dina. Maer hoe hard valt'et evenwel, als
men van sijn eygen vrinden lyden moet! voor-
namentlijk als 't dan noch luyden zijn, die
de naem van vroom vvillen hebben, ja die
voor de rest misschien in der daed vroom sijn;
dan heeft men ghedurigh die bestokingh van
binnen en van buyten: Wel! bent gy juyst
soo veel vvijser, als die en die? zijn dat
dan ook geen eerlijke, Godsalighe, dege-
lijke

ke luyden ? die gaen evenwel noch vvel
ns in een *Comedie*, 't vvas jammer, dat-
al-te-mael verdoemt vvaren, die men
mtijts in de *Comedie* eens ziet, &c. Pſ.xlI.10
Apollos. 't Smertte Chriſtus oock ſeer, Mat xvj.
t, die zijn brood met hem at, zijn ver- 23.
nen tegen hem verhief; ſelfs den vromen *Quum un-*
etrus vviert hem eens tot een *Satan.* Die *diq; mali*
ome luyden, daer ghy op ziet, kunnen *perſtrepant*
ghtelijck met minder ſonde inde *Comedie* *& dicant,*
nen, en u daer al-te-mets toe raden, als *quare ſic vi-*
hy nu voortaen ſult kunnen doen; vvant *vis? Tu ſo-*
y bekent nu, dat ghy van des ſelfs ſonde- *lus Chriſti-*
ijkheydt overtuyght bent, dat zy ligtelijk *anus es?*
och niet en zijn. Die gedagte, of gy dan *Quare non*
uyſt de voornaemſte en vvijſte alleen zijt; *facis, quod*
n of dan andere luyden oock niet eerlijck *faciunt et*
n Godſalig zijn, is ligtelijck te verſetten: *alij?* ——
vant dat is 's duyvels oude deuntje, *Augu-* *Quod pejus*
tinus; *Chryſoſthomus*, *Lutherus* hebben *eſt, adver-*
aer oock al over geklaeght. Die liſtige vy- *ſarius exem-*
ndt ſoeckt ons ſoo maer by een ghemeene *plo chriſtia-*
leur des werelts of des gemeenen Chriſten- *norum ſuf-*
doms te houdē; ende en kan niet minder ver- *focat chriſti-*
dragen, als datmen boven andere uytmunt; *anos.* Au-
tvvelk evenwel een Chriſten van herten ſoe- guſt. *in Pſ.*
ken moet: *de regtvaerdige is voortreffelijker,* XCIII
als ſijnen naeſten. En, in 't ſtuck des geeſte- Chryſoſt.
lijcken levens, moet een ygelijck voor ſijn *in Gen.* VI.
eygen ſelven ſoo vaſt ſtaen, als of hy alleen *Homil.* 23.
in den Hemel meende te komen. Men moet Prov. XII
de *menigte*, ſelfs oock der vrome, *tot booſe* 26.
ſaken niet volgen. Word men dan als een *te-* Exod.
ken en *wonder* in Iſrael, daer yder een op XXIII. 2.
pikt; laet 'et ſo ſijn, 't ſelfde is oock *Eſaiæ* Eſ. VIII.

 lot 18.

lot geweeſt. Nochtans moet men oock eens anders ſtaet, ſoo hy ſich anderſins leerſaem aenſtelt, en niet van 't tegendeel overtuygt ſeyt te ſijn, om 't bloote beſien der *Comedien* niet t'eenemael veroordelen, veel min den ſelven daerom verdoemen of van den Hemel uytſluyten; vermits de mate der kenniſſe van deſe of gene ſonde in Gods Kinderen ſeer ongelijck weſen kan. *De daat* van't *Comedy*-gaen deugt evenwel niet, maer de *perſoon*, die die daedt doet, ſou evenwel vroom kunnen ſijn; hoewel hy ſich van die vroomheyt niet verſekeren mach, ſoo lang hy in die ſondighe daed moedwillens ſoude willen volduyren. 't Is oock de meeningh ganſch niet, als men de *Comedien* ſoo ernſtelijck teghen-ſpreeckt, datmen dan juyſt alle, die daer gaen, voor godlooſe ſoude willen uyt maken: vvagt u daer voor, *Dina*, veroordeelt vry dat *doen*, maer niet al de *perſoonen*, die dat doen.

Dina. Ia maer, ſeydtmen dan, is daer ſoo veel aen gelegen, men maeckt'et voor vieſe-vaſen uyt, als ick daer even ſeyde; laet'et al juyſt ſoo niet ſijn, als 't behoort, men heeft ſoo veel ſwakheden, de *Engelen* woonen inden Hemel &c.

Apollos. Sulken ſeggen is van veel droeviger nadruck, als 't *Comedy*-kyken ſelfs; want dan begintmen al eenigſins voor dinghen, die men ſelfs erkent ſonde te ſijn, een harnas aen te trecken. Dat een *Papiſt* noch ſoo ſprack, die eenige in haer eyghen aert vergeeflijcke ſonden ſtelt, 't ſou veel verdraeglijcker ſijn; maer dat yemant vande

ware

ere Religie, waer by immers alle, ſelfs
kleynſte ſonden, verdoemelijck geſchat
orden, ſoo oordeelt, wat glimp kan men
t geven? is'er niet genoeg aen ghelegen,
er der zielen welſtant aen gelegen is? en ſo
't met de minſte ſonde. Want al volgt'er
et een ware bekeerde de verdoemenis niet
, ſoo iſſe nochtans altijdt van ſulken aert
natuer, datſe hem daer aen ſchuldigh
aeckt; ja, ſoo hy waerlijck bekeert is,
t de Heere Chriſtus de angſten der hellen
aer over heeft moeten uytſtaen: en is dat
n een ſaeck om, ſoo kleyn gheacht en in de
ind geſlagen te worden! ik kan niet ſien,
oe een geheylighde ziel met bedaerde ſin-
en van ſoo grooten quaed ſoo lighthertigh
reken kan. Is oock aen 't beſien der *Come-*
ien ſoo weynig gelegen, (als geſeyt wort)
en 't *niet* beſien is immers ſoo weynig gele-
en; dan ergertmen ten minſten ſijn naeſten
iet; men verſpilt ſijn gelt niet; men ver-
uiſt ſijn tijdt niet; men waegt ſijn ziel niet:
n waerom dat dan niet liever gekoſen, als
t geen met ſoo merckelijcke ghevaren, ja
en minſten met eenige ſlaefſche moeyelijck-
eden (want wat is 'er niet een gheſtrick en
geſlik aen vaſt, eermen met genoegen daer
verſchijnt) vergeſelſchapt gaet?

Dina. 'k Sie, dat den avond valt, *Apol-*
los; 'k durv' u daerom niet langher ophou-
den, maer bedanck u, uyt grond van mijn
herte, dat ghy my van dit quaed ſoo over-
tuygt, en met een oock tegen de verlockin-
gen daer toe ſoo krachtelijck geſterkt hebt;
vergeef my, ſoo 'k in mijn ſpreken niet al-

tijdt even eerbiedigh geweest ben, en helpt my met uw' gebeden, dat ick doch noyt tot dese dwaesheyt wederkeere.

Apollos. Erkent Gods goedheyt in allen desen meer, als mijnen dienst, *Dina*; sijt sterck, en de Heere sal uw' herte verstercken. Ik sta niet seer op 't point *d' honneur*, als 'er geen verachting onder loopt, en mijn seggen maer vrucht doen mach, gelijk ik door Gods zegen in u gesien heb. Goeden avond, nu niet meer verdoolde, maer te recht gebragte *Iuffrouw*, doet mijn eerbiedenis aen uw' Moeder, die ik geloov' dat onse reden al wat te lang is gevallen.

Dina. Goeden avondt, *Apollos*, groet uw' Huysvrouvv van mijnent vveghen, en versoekt haer, datse vvat kennis met my vvil houden. Vroom geselschap sal noch al een middel sijn, om my van't vvereltsche te beter af te houden.

Mis-

Mis-stellingen.

Pag. 5. reg. 23. voor *herte* l. *herten*. Pag. 42. reg. 3. voor *verheffen* (NB) *op den trommel en op de harpe*. l. *opheffen* (NB) *met den trommel ende de harpe*. Pag. 73. reg. 17. voor *Dievery*, l. *de Dievery*. ibid. reg. 20. achter *niet*. stelt *mede*.

